

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Sociální pedagog
Kód oboru: 7502R010

Název bakalářské práce:

DUCHOVENSKÁ SLUŽBA VE VĚZNICI

SPIRITUAL SERVICE IN PRISON

Autor:
Renata Wachová
Svatopluka Čecha 38
46602 Jablonec nad Nisou

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Nádvorníková

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
71	0	5	26	12	10+1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Jablonci nad Nisou dne: 25.11.2006

SEZNAM ZKRATEK

ČBK	Česká biskupská konference
DS	Dozorčí služba
ERC	Ekumenická rada církví
GŘ, GŘ VS ČR	Generální ředitelství Vězeňské služby ČR
NGŘ	Nářízení generálního ředitele VSČR
NVÚ	Nápravně výchovný ústav, dnes věznice
SNV	Sbor nápravné výchovy, dnes VSČR
VDP	Vězeňská duchovenská péče, občanské sdružení
VDS	Vězeňská duchovní služba (profesionální vězeňští kaplani)
VV VDP	Výkonný výbor VDP (exekutivní orgán VDP)
VS ČR, VS	Vězeňská služba České republiky
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
ZVT	Zákon o výkonu trestu
ZVV	Zákon o výkonu vazby

Název BP:	Duchovenská služba ve věznici
Název BP:	Spiritual Service in Prison
Jméno a příjmení autora:	Renata Wachová
Akademický rok odevzdání BP:	2006/2007
Vedoucí BP:	Mgr. Lenka Nádvorníková

R E S U M É

Bakalářská práce se zabývala problematikou duchovenské péče ve věznicích a vycházela z několikaletých zkušeností s dobrovolnickou duchovní službou. Jejím cílem bylo poskytnutí hlubšího vhledu do problematiky práce profesionální a dobrovolnické duchovenské služby ve věznicích. Ve své teoretické části poskytla historické souvislosti a informace a také zasadila tuto službu do legislativního rámce. Jednoduchým způsobem popsala, jak je tato služba začleněna do systému Vězeňské služby v České republice. Praktická část zjišťovala pomocí dotazníků postoje 60 odsouzených a 60 zaměstnanců Vězeňské služby k práci duchovenských pracovníků. Výsledky ukazovaly na některé problémy v komunikaci mezi duchovními a zaměstnanci Vězeňské služby a vedly k návrhům řešení této problematiky. Součástí těchto návrhů byla také některá opatření vedoucí k optimalizaci práce kaplanů.

Za největší přínos práce vzhledem k popisované problematice bylo možno považovat potvrzení pozitivního směřování integrace duchovní péče do struktury českého vězeňského systému s ohledem na demokratický vývoj v naší zemi.

S U M M A R Y

This bachelor's dissertation dealt with questions of ecclesiastic ministry in prisons and resulted from years of experience with volunteer ecclesiastic prison ministration. In its theoretical part it gave us historical contiguous and information and also set this service into a legislative system. It simply described how this service has been incorporated into the Prison Service of the Czech Republic. The practical part by using questionnaires found out an attitude of 60 prisoners and 60 employees of PSCR to the ministries work. The results showed some of communication problems between ministries and prison employees and have eventuated in some suggestions how to solve these problems. As a part of these suggestions, there were also some acquisitions, which should optimise chaplain's work.

Confirmation of positive direction of integration ecclesiastic ministry into the structure of Czech prison system could be considered as the greatest benefit according to described problems.

<i>1. ÚVOD.....</i>	8
Teoretická část	
<i>2. STRUČNÝ PRŮŘEZ HISTORIÍ DUCHOVNÍ SLUŽBY</i>	
2.1 Starověk a středověk.....	10
2.2 Situace v Čechách.....	11
2.2.1 Služba duchovních v 19. století.....	13
2.2.2 František Josef Řezáč	13
2.2.3 Vývoj v období 1918 – 1989	14
2.3 Duchovní Služba v ČR po r. 1989.....	16
2.3.1 Vězeňská duchovenská péče.....	17
<i>3. SOUČASNÝ SYSTÉM DUCHOVNÍ SLUŽBY</i>	
3.1 Dobrovolníci – VDP.....	19
3.2 Profesionálové – kaplani.....	21
3.2.1 Pracovní náplň kaplana.....	22
3.2.2 Metody práce duchovní služby.....	24
3.2.1.1 Individuální rozhovory.....	24
3.2.1.2 Skupinové aktivity.....	25
3.2.3 Systém duchovní péče ve věznicích – shrnutí.....	26
3.3 Zakotvení duchovní služby v rámci VS.....	27
3.4 Legislativní rámec.....	29
3.4.1 Evropská vězeňská pravidla.....	29
3.4.2 Zákon. č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody.....	30
3.4.3 Zákon. č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.....	30
<i>4. SPOLEČENSKÝ KONTEXT</i>	
4.1. Význam trestu pro společnost.....	32
4.2. Význam působení duchovní služby pro společnost.....	34
4.2.1 Význam křesťanského společenství pro odsouzeného.....	34
4.3. Důvody pro duchovní službu	36
4.3.1 Teologické.....	36
4.3.2 Pastorační.....	37

4.3.3 Pragmatické.....	38
4.3.4 Sociálně-integrační	38
Praktická část	
<i>5. POSTAVENÍ A ÚLOHA DUCHOVNÍ PÉČE VE VTOS Z POHLEDU ZAMĚSTNANCŮ A ODSOUZENÝCH</i>	
5.1 Cíl praktické části.....	40
5.2 Popis zkoumaného vzorku.....	40
5.2.1 Výběr odsouzených.....	40
5.2.2 Výběr zaměstnanců.....	41
5.3 Použité metody.....	42
5.4 Stanovení předpokladů.....	43
5.4.1 Základní postulát	43
5.4.2 Předpoklad č.1.....	43
5.4.3 Předpoklad č.2.....	44
5.4.4 Předpoklad č.3.....	44
5.5 Získané výsledky a jejich analýza.....	45
5.5.1 Ověřování předpokladů.....	45
5.5.1.1 Ověření předpokladu č.1.....	50
5.5.1.2 Ověření předpokladu č.2.....	59
5.5.1.3 Ověření předpokladu č. 3.....	64
5.5.2 Posouzení spolupráce kaplana se zaměstnanci Vězeňské služby.....	64
5.6 Shrnutí výsledků praktické části.....	65
5.7 Navrhovaná opatření.....	66
5.7.1 Spolupráce kaplana s církevním společenstvím.....	66
5.7.2 Spolupráce kaplana s ostatními zaměstnanci Vězeňské služby.....	67
5.7.3 Práce kaplana se specifickými klienty.....	68
6 . ZÁVĚR.....	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	71
PŘÍLOHY	
SEZNAM ZKRATEK	

1 Ú V O D

Duchovenská péče o vězně má, jak si stručně ukážeme, v českých zemích dlouhou tradici, přerušenu čtyřicetiletým zamezením přístupu církví a náboženských společností do věznic. To způsobilo naprosté zničení návaznosti a tak se duchovní služba vězněným jako specifická oblast církevní práce začala od roku 1989 postupně znovu etablovat. Narážela přitom na téměř absolutní vymizení kontinuity jak v zařízeních Vězeňské služby ČR, tak v církvích samotných. V praktické části se pokusíme o zmapování pozice duchovní péče ve věznicích právě v souvislosti s postupným obnovením její role v celém penitenciárním systému.

Na počátku této práce se pokusíme, alespoň v mezích daných rozsahem, zasadit křesťanskou službu vězněným do historického kontextu. Nebude to samoučelné, rádi bychom totiž ukázali na propojení s minulostí a na prospěšnost duchovní péče nejen vězňům samotným, ale celému penitenciárnímu systému. Krátce se zastavíme u osobnosti P. Františka Josefa Řezáče, oceňovaného i dnes nejen duchovními, ale i odborníky Vězeňské služby České republiky. K historii dnes již patří také počátky činnosti občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče.

Pro lepší pochopení celé problematiky duchovenské péče ve věznicích stručně vysvětlíme systém fungování této služby a její zakotvení ve struktuře Vězeňské služby ČR.

Využijeme poznatky několikaletého sledování v rámci praxe dobrovolného duchovního ve věznici Rýnovice a také zkušeností některých kolegů kaplanů. Zaměříme se také na charakteristiku práce a požadavků na vězeňského kaplana, pozornost věnujeme hlavně jeho spolupráci s církví a mateřským společenstvím v souvislosti s doprovázením kaplanových klientů po propuštění z výkonu trestu.

Záměrem práce je objasnění důležitosti začlenění duchovní práce s odsouzenými v rámci jinak sekulárního systému a dále pokus o osvětlení forem a možností působení externích i profesionálních vězeňských duchovenských pracovníků s důrazem na společenské souvislosti. V praktické části, jak jsme již uvedli, se pokusíme

zmapovat pozici, jakou získala duchovenská péče patnáct let po revoluci z pohledu odsouzených i zaměstnanců VS, a tedy i možnosti, jaké má tato činnost v budoucnosti.

Jsme si vědomi, že exaktní měření úspěšnosti působení této služby by svým rozsahem a průběhem výzkumu značně přesáhlo možnosti této práce, proto jsme zvolili jen dílčí průzkum v malém měřítku.

Rádi bychom touto prací také přispěli k diskusi o formě a míře zaměstnávání duchovních v rámci VS a o jejich prospěšnosti v celém systému.

Teoretická část

2 STRUČNÝ PRŮŘEZ HISTORIÍ DUCHOVNÍ SLUŽBY

2.1 Starověk a středověk

Pojetí trestu za spáchaný přestupek se prolíná celou dosavadní historií lidstva, ale v průběhu dějin se toto pojetí měnilo v závislosti na právním zřízení, které existovalo v dané době.

Dějiny existence duchovního působení na odsouzené zločince vycházejí z obecných znalostí dějin, tak jak jsou předkládány historickou vědou, přičemž prameny, které lze využít, jsou velmi vzácné a spíše fragmentární. Také jsou často nedostupné, nebo nesrozumitelné a pokud existují, jsou psány orientálními jazyky. Z tohoto hlediska jsou důležité zprávy popsané v Bibli, ve starém i v novém zákoně. Tam se setkáváme jak s popisem klasického uvěznění, (např. Josef v Egyptě v 39. a 40. kapitole Genesis), tak i s trestem nucených prací (Samson v knize Soudců), dokonce můžeme nalézt i zprávy o určité formě detenčního zařízení v případě proroka Jeremiáše. (Jeremiáš 37.15) To jsou jistě zajímavé informace. Ale v novozákonní době, tedy v období rané křesťanské církve, se objevuje také aspekt pomoci a podpory uvězněným lidem, jakási duchovní péče. Vězni jsou zde řazeni do stejné skupiny jako sociálně potřební lidé, jimž je třeba poskytovat pomoc a podporu. Autor epištoly Židům podtrhuje tuto skutečnost, když píše: „*Pamatujte na vězně, jako byste byli uvězněni s nimi, pamatujte na ty kdo trpí, vždyť i vás může potkat utrpení.*“ (Židům 13.3).¹

Opustíme-li biblické prostředí, obecně se ve starověku nesetkáme s příliš humanistickým přístupem k přestupníkovi či pachateli nějakého nežádoucího činu. Trest je ovládán filozofií odplaty a těžko můžeme vystopovat prvky nějakých úlev pro odsouzence. Koncepce trestu ve starověku počítá s určitou formou pomsty a cílem trestu bylo způsobení utrpení a nastolení spravedlnosti.² V této době převládal trest smrti, tělesné tresty a další forma trestu, jež se svým způsobem nepatrně přibližuje trestu odnětí svobody, otroctví. I v této souvislosti můžeme v Bibli nalézt zprávu o tom, že pisatel listu Filemonovi „ač sám uvězněn v římském vězení, píše adresátovi, bohatému Filemonovi, aby přijal v křesťanské lásce a odpuštění

¹ BIBLE, Nový zákon, List Židům. Český ekumenický překlad. Praha: 2001

² ČERNÍKOVÁ, Vratislava. MAKARIUSOVÁ, Vlasta. Úvod do penologie. Praha: 1997(s.12)

zpátky svého uprchlého otroka Onezima. To byl skutečně převratný požadavek, neboť podle římského i řeckého práva byl otrok považován pouze za věc.

Přesto se i v této době, právě pod vlivem křesťanské filozofie objevují první názory, že trest nemá být jen odplatou, ale má působit i preventivně (např. Seneca).

V období středověku byl způsob věznění a trestání ve velké míře ovlivněn církví, ale rozhodně nešlo o humanistický vliv. Samostatnou kapitolou byly nechvalně známé čarodějnické procesy. Zásahy duchovenstva do trestního práva byly v souladu s učením resp. pověrami tehdejší římské církve spíše neblahé a pro odsouzence znamenaly většinou utrpení a smrt. V období středověku lze v souvislosti s vězněním a trestáním hovořit o popření těch nejzákladnějších humanistických principů. U většiny těch nejhorších způsobů trestu a poprav v této době asistovalo právě duchovenstvo, které se tak úplně odklonilo od původního křesťanského postoje k přestupníkům práva, tak jak je zachycen v Bibli.

Přesto se postupem času začaly právě v církvi objevovat opačné tendence, směřující spíše k pomoci odsouzeným. Na přelomu 15. a 16. století se např. v Anglii někteří kněží ujali duchovenské služby ve věznicích a začali pečovat o vězně. Byli označováni jako kuráti a později kaplani. Je příznačné, že biskup Hugh Latimer, který tuto užitečnou praxi inicioval, byl později sám upálen jako stoupenec reformace.

Teprve osvícenská filozofie přinesla myšlenku humanizace trestu, zejména v souvislosti s přiměřeností trestu za spáchaný přestupek. Na trest vězení začíná být pohlíženo ve větší míře z hlediska možnosti převýchovy potrestaného.³ Tím se uvolnily i možnosti různých způsobů pomoci a práce s odsouzenými, tedy i práce duchovních na půdě věznic. Součástí některých modelů vězeňských systémů, které vznikaly zhruba od 16. století na půdě Evropy, byly ve větší či menší míře různé náboženské aktivity (povinné náboženské čtení apod.). Například v amsterodamských ústavech, které sloužily kromě jiného jako nápravná zařízení, bylo hlavním záměrem šíření mravní výchovy, elementárního vzdělávání a vedení k práci. Proto byli stálými členy personálu pastor a učitel⁴

2.2 Situace v Čechách

Trestní politika v českých zemích byla až do poloviny 18. století postavena na zcela jiných základech než jsme v současnosti zvyklí. Trestání nebylo v žádném případě motivováno snahou o nápravu pachatele, nýbrž i nadále především odplatou za

³ Tamtéž (s.13)

⁴ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. Praha: 2002 (s.20)

nezákonné jednání či ochranou společnosti před zločinem na jedné straně a snahou odradit přísností hrozícího trestu delikventy od páchání trestných činů na straně druhé.

Drtivá většina kriminálních činů podléhala hrdelním soudům, tzn. že byla trestána absolutním trestem. Od 13.století, kdy byla hrdelní moc z panovníkových rukou delegována na soudy královských měst a z nich pak ještě dále na města poddanská, vzniklo do roku 1765 celkem 383 soudů s právem vyřknout nad obviněným trest smrti. Řídily se především dílem Pavla Kristiána z Koldína (1530 - 1589) - *Práva městská Království českého*, jímž bylo městské trestní právo sjednoceno. Mezi hrdelní zločiny zařadil vraždu, zabití, úmyslné žhářství, čarodějnictví, krádež, loupež, bigamii, cizoložství, znásilnění a zabití novorozeněte matkou⁵ Charakteristickým pro toto období bylo i využívání mučení - tortury, čili útrpného práva zejména u recidivistů, ale i u obviněných, k nimž byly zajištěny svědecké výpovědi, byly u nich nalezeny doličné předměty nebo k nim ukazovaly jiné stopy.

Role duchovních se tehdy často omezovala především na doprovázení a službu odsouzeným k smrti.

Historie věznění v českých zemích byla po celá staletí poznamenána válkami mezi stoupenci katolické církve a zastánci reformace. Situace kněží jak nekatolických tak i katolických, byla ve válkách a povstáních složitá. Někteří z nich z nejrůznějších důvodů i několikrát přešli od katolíků k protestantům a naopak, nebo od utrakvistů k Jednotě bratrské či jinam. Na farách se postupně vystřídali kněží různých vyznání, kteří se často stávali svědky jejich plundrování a byli vyháněni nepřátelskými vojsky.⁶ V takové situaci bylo téměř nemožné hájit pravdu a chránit zájmy druhých, natož se starat o potřeby odsouzených. Přesto i v těchto dobách již existoval jistý zájem o situaci v uvězněných osob. Např. je znám dochovaný listinný materiál z roku 1657, který dosvědčuje existenci nařízení týkajících se soustavné duchovní péče o vězně.⁷

Velké proměny v trestání a věznění proběhly za Marie Terezie a zejména Josefa II. 15. července 1765 vyhláší císařovna Marie Terezie v rámci osvícenských reforem v Rakousku i reorganizaci městského soudnictví, jíž je počet hrdelních soudů značně snížen a v roce 1776 bylo zrušeno i užívání tortury při výslechu. Za císaře Josefa II. byl dokonce zrušen trest smrti, který měl zůstat jen při rychlém soudu za výjimečných

⁵ Práva městská království českého od M.Pavla Krystiána z Koldína – materiál z Kabinetu dokumentace a historie IVVS ČR

⁶ UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. IVVS Stráž pod Ralskem: 2002.(s.104)

⁷ UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, IVVS Stráž pod Ralskem: 2002 (s.106)

poměrů. Tresty na těle byly zbaveny surovosti a omezeny na bití. Po Josefovi II. byl trest smrti zase běžně zaveden, ale omezen na několik málo případů.⁸ Začínají vznikat **zemské věznice a trestnice** (pro výkon trestu nucených prací), do nichž již běžně docházeli římskokatoličtí kněží místně příslušných farností zejména s nabídkou svátostí včetně mší a zpovědí. Vyučovali též náboženství a odsouzené k smrti připravovali tři dny před exekucí.

Josef II. zakládá mimo jiné v prostorách brněnského hradu Špilberku v r.1784 státní vězení, a to již s moderními předpisy a úpravami. Během 19. stol. se poměry na Špilberku zostřily, především v souvislosti s národnostním útlakem Rakouska (byli zde vězněni italští karbonáři, maďarští jakobíni, polští vlastenci aj.). Jako státní vězení fungoval Špilberk 100 let. A mezitím jsou zbudována další vězení, jako Pankrác v Praze (l.pol. 19.stol.), Kartouzy (Valdice - od r.1857), Plzeň - 1878, Mírov (1741 pro kněžské provinilce, vězení od r.1858) a další. Po rozpadu rakousko - uherské monarchie dochází v našem vězeňství k mnoha změnám, trestní zákoník z r.1852 s různými úpravami však vydržel až do r.1950! Za tzv. 1. republiky byla již v prvním desetiletí vybudována řada zajímavých soudních staveb i s věznicemi (Mladá Boleslav, Znojmo).⁹

2.2.1 Služba duchovních v 19. století

Rozhodnutím císaře Františka II. byli roku 1826 pro Českou zemskou trestnici ustanoveni dva profesionální duchovní a rok nato byl vysvěcen vězeňský kostel Svatého Václava, kde P. Čížek pravidelně kázal česky i německy. Ještě před tím, počátkem 19.st. se v této trestnici mohli vězni účastnit pravidelných mší, které vysluhovali Františkáni. Za službu v trestnici odpovídal administrátor kostela Svatého Václava, později i se dvěma přidělenými kooperátory. Od r. 1847 zde působil kněz P. František Josef Řezáč, o němž se vzhledem k jeho významu ještě zmíníme.

Duchovní se věnovali i pedagogické činnosti. Založili samostatné vyučování a po zapojení světských učitelů vyučovali nejen literatuře, ale i zpěvu a náboženství.

2.2.2 František Josef Řezáč

Chceme-li se alespoň trochu seriózně zabývat historií českého vězeňství v souvislosti s duchovní službou, nemůžeme opomenout jméno jednoho z prvních

⁸ IVVS ČR, *Učební texty I.* Brno: 1994 (s.27)

⁹ Tamtéž, (s.28)

novodobých reformátorů penitenciárního systému, jehož dílo se stalo jedním z pilířů humanizace českého vězeňství. Svědčí o tom mj. i plaketa udělovaná generálním ředitelem Vězeňské služby České republiky za přínos českému vězeňství, nesoucí právě Řezáčovo jméno.

František Řezáč se narodil 6. ledna 1819 v Poleradech. Vychodil piaristickou hlavní školu v Brandýse nad Labem, akademické gymnázium na Starém Městě pražském a absolvoval dvouletá filozofická studia jako tehdy nutnou průpravu k přijetí na vysokou školu. V roce 1843 dokončil pražskou teologickou fakultu a byl vysvěcen na kněze. V roce 1848 pak získal doktorát z filozofie. Od r. 1843 působil jako kaplan na některých středočeských farách, později přesídlil do Prahy, kde se stal duchovním správcem farností sv. Václava a převzal zodpovědnost i za péči o trestnici, ve které jako první začal vyučovat vězně.

V roce 1852 vydal spis *"Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců"*, který je komparativní studií tehdejších vězeňských systémů s hlubokým pohledem na problematiku nápravy pachatelů trestných činů. Právem může být nazýván nestorem české penologie.¹⁰ Ačkoliv toto dílo vzniklo před více než 150 lety, je dodnes připomínáno jako první odborné dílo, zabývající se humanizací českého vězeňství.

Základ působení duchovního se podle Řezáče neliší od práce v jakékoliv jiné duchovní obci a spočívá v hromadném i individuálním vyučování, v rozhovorech, náboženských cvičeních zahrnujících zpěv i modlitbu. Dá se tedy říci, že rámcově se jeho představy práce duchovního ve věznici příliš neliší od současné reality.

2.2.3 Vývoj v období 1918 - 1989

Období, které zahrnuje dvě světové války, je natolik složité a plné převratných politických a sociálních změn, že se jím v této práci nemůžeme podrobněji zabývat. Ani roky První republiky, ani později perioda Protektorátu Čechy a Morava, nepřinesly do způsobu křesťanské služby vězněným nic nového. Celé období pouze shrneme v jedné kapitole.

Po vzniku české státnosti r. 1918 se projevila skutečnost, že vězeňství zůstalo na okraji reformních snah kromě jiného i faktem, že až do roku 1950 zůstal v platnosti zákon z r. 1852, ačkoli byly konány snahy o zavedení pokrokových přístupů v práci s pachateli, o

¹⁰ <http://institut.vscr.cz/clanky.27.9.2006>

něž se pokoušel zejména JUDr. Emil Lány. Vznikalo sice několik nových krajských a okresních věznic, většina jich však pocházela z období před r. 1918. Výkon vazby ani trestu nebyl upraven zvláštním zákonem, pouze vyhláškami ministerstev.

Působení duchovních bylo vedle práce kaplanů postupně přenášeno na místní farní úřady, do věznic začali docházet zástupci kléru z dalších státem uznaných církví (včetně židovské obce), zajišťovali však pouze bohoslužby, katechezi pro zájemce a vysluhování svátostí, k nimž však měli přístup všichni vězni. Největší díl práce vykonávaly řeholní řády: Sv. Františka a Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.¹¹

Správu nad věznicemi vykonávalo do r. 1942 ministerstvo spravedlnosti, poté vrchní soudy. Existovaly však i správní věznice někdejších okresních policejních ředitelství, které převzalo a ovládlo Gestapo s nacistickou kriminální policií. Jedinou možností církevní aktivity byla možnost organizování bohoslužeb vyjma židovských.

Po skončené válce převzalo pravomoc nad věznicemi znovu ministerstvo spravedlnosti, později ministerstvo vnitra. České vězeňství se snažilo navázat na období před rokem 1939, bylo však vytíženo pachateli trestných činů podle tzv. Retribučních dekretů, tedy zejména kolaboranty a válečnými zločinci. Internační tábory spravovalo ministerstvo vnitra, některé věznice byly rušeny.

Zcela nová perioda začala po únoru 1948 s nástupem materialistické marxisticko-leninské filozofie jako oficiální státní ideologie, v níž nebylo pro náboženství místo. Pětiletí do Stalinovy smrti v roce 1953 znamenalo mimořádně kruté zacházení s vězněnými podle „sovětského vzoru“, k mírnému zlepšení došlo na jeho konci.

Hned po únoru 1948 začala totální regrese křesťanské služby žalářovaným. Byla rušena místa vězeňských kaplanů a jakákoli náboženská činnost začala být považována za nezákonnou. V červenci 1951 byla vnitřním řádem definitivně odepřena vězněným účast na bohoslužbách, čímž de facto na 40 let končí jakákoli institucionální duchovenská služba v českých věznicích. Všechny další náboženské aktivity probíhaly ilegálně mezi vězni, v jejichž středu bylo zejména v 50. a 60. letech dosti internovaných duchovních.

¹¹UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. IVVS ČR, Stráž pod Ralskem: 2006 (s.219)

Od roku 1950 začaly vznikat nové tábory nucených prací, zejména v oblastech uhelných či uranových dolů nebo těžkého průmyslu. Typický byl příkrý rozpor mezi legislativou a skutečností přetrvávající zhruba do r. 1956, kdy začaly snahy o právní úpravy, které vyvrcholily zejména vydáním nového zákona o výkonu trestu v r. 1965 - výkon vazby byl stále upraven pouze ministerskou vyhláškou, tedy institutem výrazně nižší právní síly. V dnešní době je nepředstavitelné, že by občanské osobní svobody byly omezeny podzákonnou normou, kterou může měnit sám o sobě ministr spravedlnosti a nikoli výhradně zákonodárny sbor.

Teprve ve druhé polovině 60. let začínají znovu prorážet snahy o práci s pachateli se zaměřením na jejich výchovu a resocializaci. V roce 1967 vznikl pod vedením doc. PhDr. Jiřího Čepeláka, CSc. Výzkumný ústav penologický, (v r. 1980 byl na základě rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti opět zrušen) a později i Katedra penologie na Vysoké škole Sboru národní bezpečnosti v Praze. Ani zde však nebylo z pochopitelných důvodů příliš prostoru pro duchovní službu ve vězeňství.

Období liberalizace však netrvalo dlouho. Na konci 60. let a v první polovině let 70. vznikaly nové věznice v blízkosti významných průmyslových kolosů, jimž odsouzení poskytovali levnou pracovní sílu (např. Příbram- uranové doly apod.) Vše bylo podřízeno pracovnímu zařazení, chyběly jakékoli prostory pro volnočasové aktivity, což přetrvalo až do roku 1989.

2.3 Duchovní služba v ČR po r. 1989

Demokratické proměny naší společnosti po roce 1989 zasáhly výrazně i vězeňství a vytvořily předpoklad pro pozdější vypracování tzv. Koncepce rozvoje vězeňství v r. 1991. V oblasti duchovní služby se stejně jako ve všech ostatních oblastech resortu VS projevila napjatá atmosféra, která byla způsobena několika faktory. Po pádu totalitního režimu se uvolnil obrovský tlak na odstranění justičních nespravedlností, který spolu s netrpělivostí vězněných osob (v podmínkách prudkých společenských přeměn) vedl až ke vzpourám a nepokojům ve věznicích.¹² Tísňovou situaci, spojenou s morálním i profesním rozkladem vězeňského personálu, který již nemohl uplatňovat represivní praxi z předlistopadové doby, ale který ještě nebyl schopen přijmout a aplikovat moderní pedagogické a psychologické poznatky a

¹² HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996. (s.20)

přístupy, ještě prohloubila rozsáhlá amnestie prezidenta republiky Václava Havla. Po ní zůstalo v českých věznicích z původních 24,5 tisíce jen zhruba 6 tisíc vězňů¹³.

V této složité době se začala utvářet první pracovní skupina duchovních dobrovolně působících v českých věznicích. Zde je důležité připomenout, že od začátku transformace českého vězeňství po r.1989, byla duchovní práce na této půdě vnímána jako logická součást penitenciární péče, zakotvená ve většině vězeňských systémů v Evropě, v samotných Evropských vězeňských pravidlech (EVP) i v zákonech jednotlivých států. Přes nesouhlas některých odpůrců měla tato práce silnou politickou podporu a mohla se úspěšně rozvíjet v souladu s moderními penologickými trendy, což nakonec umožnilo vznik občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), kterým se budeme podrobněji zabývat v dalších kapitolách. Důležitou skutečností je, že duchovní činnost na půdě VV a VTOS jako taková měla otevřené dveře ke své práci a bylo jen na ní, jakou pozici svým působením získá. Po více než desetileté zkušenost lze říci, že se tato služba osvědčila a navázala na dobrou prvorepublikovou tradici.

2.3.1 Vězeňská duchovenská péče

Stěžejní organizací duchovní služby v ČR je Vězeňská duchovenská péče (VDP), občanské sdružení založené v r.1994. Následující stati o historii a vývoji VDP jsou volným převyprávěním informací získaných od současné předsedkyně Vězeňské duchovenské péče paní Renaty Balcarové.

Duchovní služba ve věznicích bývalého Československa vznikla krátce po revoluci, poté, co došlo k legislativní úpravě zákona tak, aby se církve mohly podílet na dění ve společnosti. K této úpravě došlo především díky iniciativě evangelického faráře, Mgr. Bohdana Pivoňky, kterého vyslala Ekumenická rada církví (ERC) jako vězeňského experta do ČNR. Tento záměr se podařil a tak se mohla duchovní služba ve věznicích začít rozvíjet. Psal se r. 1990, Sbor nápravné výchovy (SNV) se začal díky politickým prověrkám proměňovat a přijímala se také nová koncepce československého vězeňství. V čele Generálního ředitelství stál v prvních letech po revoluci JUDr.Zdeněk Karabec, který pojal novou koncepci jako odklon od represe směrem k humanizaci československého vězeňství.

¹³ MECLOVÁ,Kamila. *Rozvoj vězeňského systému v ČR*. Praha: Vězeňská služba ČR,2002.(s.30)

Čas ukázal, že tento nastolený trend byl správný a proto se v budoucích letech pouze modifikoval. Aktivisté z řad těch církví, které měly status církví státem uznávaných, mohli začít do věznic vstupovat. Díky této možnosti bylo mnoho těch, kteří měli sice vůli sloužit, ale neznali prostředí ani vězeňskou problematiku a nevěděli, co duchovní služba v tomto prostředí obnáší. Proto FMV v r. 1991 zorganizovalo intenzivní kurz pro zájemce, kteří chtěli v československých věznicích sloužit v rámci duchovní služby. Kurz byl zaměřen na teoretickou znalost vězeňského prostředí, znalost psychologie jak vězňů tak personálu, patologické psychologie a sociologie. Stejně tak byly předávány zkušenosti z těch zemí, kde duchovní služba měla již svou historickou tradici. Přednášeli přední odborníci z UK. Po absolvování kursu získali frekventanti, po složení závěrečné zkoušky, certifikát, který je tehdy opravňoval ke vstupu do věznic. Tímto způsobem se částečně eliminoval počet těch, kteří do věznic vstupovali. Tím byla situace pro SNV únosnější a také duchovní služba smysluplnější. V r. 1993 zaniknul SNV, v r. 1994 zanikly také 3 diferenční skupiny a vznikly 4: A = dohled B = dozor, C = ostraha D = zvýšená ostraha

Až do r. 1994 se sloužilo na půdě věznic v ČR pod vedením ERC. Vzhledem k úzké spolupráci duchovních z katolické církve a církví nekatolických, došli tito k závěru, že je nutné vytvořit nadkonfesijní organizaci, která by, jako jediná, byla akceptovatelná pro všechny církve. Z těchto důvodů vzniklo na podzim r. 1994 občanské sdružení pod názvem Vězeňská duchovenská péče, tedy nevládní nadkonfesijní organizace, která mohla sjednocovat všechny participující církve při této službě.

Ve stejném roce byla podepsána *Dohoda o duchovní službě* mezi třemi subjekty: GR VS ČR, ERC a ČBK (Česká biskupská konference) s tím, že tyto tři subjekty delegují odpovědnost za dobrovolnou duchovní službu ve věznicích ČR na nevládní organizaci - Vězeňská duchovenská péče.

V r. 2004 si tato organizace připomenula 10ti leté výročí svého vzniku. Při pohledu zpátky můžeme konstatovat, že tato organizace plní svůj účel i záměr. Díky praktikujícímu ekumenismu je VDP jedinou organizací tohoto typu v Evropě, která slouží bez diskriminace minoritních církví a preference církví majoritních. Znamená to, že v ČR slouží vedle sebe církve majoritní i minoritní se stejnými právy a povinnostmi. To ostatně potvrzuje i Výroční zpráva VSČR z roku 2005. Díky tomu můžeme na evropských konferencích hovořit na toto téma se svými kolegy z těch zemí, kde mají tzv. vyspělý vězeňský systém, a přesto tohoto cíle nedosáhli.

Skutečnost, že víra a náboženství byly odjakživa legitimní součástí systému českého vězeňství, alespoň v těch demokratičtějších obdobích, dokládají četné historické prameny. V přílohách 1,2,3 a 4 poskytujeme důkaz tohoto tvrzení. Materiály byly laskavě poskytnuty Kabinetem dokumentace a historie IVVS ČR.

Příloha 1 - Vězeňství v Československé republice – rok 1930

Příloha 2 - Domácí řád pro věznice krajských soudů, § 16 – rok 1945

Příloha 3 – Domácí řád ženské věznice v Řepích – rok 1927

Příloha 4 – Domácí řád věznice c.k. okresních soudů v Království Českém – rok 1899

Konečně i František J. Řezáč v r.1852 ve svém nejznámějším díle prezentuje názor, který kromě prospěšnosti práce duchovních zdůrazňuje také důležitost spolupráce všech složek podílejících se na působení na odsouzené. Říká: „*Hlavní osoby v ústavech trestních jsou: 1.strážcové, čili dohlédači, 2. lékaři, 3. učitelové, 4. duchovní a 5. ředitel. Všichni tito více neb méně musí na zřeteli míti tři hlavní strany života vězničního; neboť nejdou-li všickni jedním snažením ku cíli konečnému, nepodporuje-li jeden druhého, nelze se nadíti dobrých účinků*“¹⁴.

3 SOUČASNÝ SYSTÉM DUCHOVNÍ SLUŽBY

V této části navážeme na předchozí kapitolu a popíšeme pochopitelným způsobem celý systém, ve kterém je duchovenská činnost ve věznicích zakomponována

3.1 Dobrovolníci - VDP

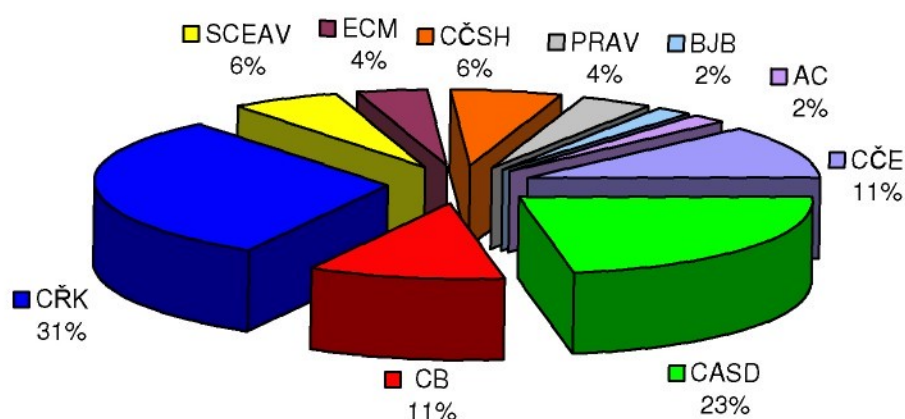
Jak jsme již výše uvedli, v lednu 1994 byla mezi Vězeňskou službou České republiky na jedné straně a církvemi sdruženými v ERC České republiky (příloha č.5) a Římskokatolickou církví na straně druhé uzavřena *Dohoda o duchovní službě ve věznicích* (příloha č.6). Vyhlášením této dohody bylo umožněno církvím a náboženským společnostem působit v prostředí věznic a poskytovat duchovní služby odsouzeným. Tato dohoda poskytuje široké pole působnosti právě dobrovolným, neboli laickým pracovníkům jednotlivých církví. VDP je garantem úrovně a profesionality těchto lidí.

¹⁴ ŘEZÁČ, F.J., *Vězeňství v posávacích způsobech svých*. Praha.1852 (Příloha časopisu České vězeňství č.4 a 5/1995)

Členská základna dobrovolníků VDP činí zhruba něco přes 250 jmen. Bylo by patrně dost zavádějící zjišťovat procentuální zastoupení jednotlivých participujících církví, neboť situace jednotlivých duchovních je odlišná a někdy v rámci církevních přesunů kazatelů i dost obtížná. Stanovy VDP také doporučují minimálně čtrnáctidenní periodu návštěv, přesto někteří členové docházejí třeba jen několikrát ročně, jiní i vícekrát v týdnu. Alespoň částečnou vypovídající hodnotu může mít porovnání počtu nových členů přijatých do VDP podle příslušnosti k jednotlivým církvím v následujícím grafu.

(Celé názvy jednotlivých církví viz. příloha č.7)

GRAF 1 : poměr přijatých členů VDP v letech 2000-2004 podle příslušnosti k církvi

Dobrovolníci musí před přijetím do této služby splnit několik podmínek. Za prvé musí být doporučení vedením mateřské církve, což vypovídá o jejich akceptaci tou kterou církví a tím i o jejich začlenění do církevních aktivit. Za druhé absolvují vstupní pohovor na zasedání Výkonného výboru VDP, který posoudí jejich způsobilost pro tuto práci. (posuzuje se např. motivace, osobnostní předpoklady i podpora rodiny apod.) Každému novému členu je přidělen s ohledem na jeho zkušenosti jakýsi supervizor a také je stanovena zkušební doba (zpravidla ½ - 1 rok). Mohlo by se zdát, že tato procedura je zbytečně složitá, nicméně zkušenosti z počátků dobrovolnického nadšení po r.89 ukazují, že kontrola a případná selekce těch jež vstupují do věznic je naprosto nezbytná. Pro ilustraci uvádíme příklad z praxe:

Nadšený laik z jedné menší denominace zorganizoval v jedné věznici počátkem r.1990 jako kulturně-náboženskou akci vánoční program, který si pro odsouzené připravili mladí členové jeho mateřského sboru.

Po vystoupení, které se konalo v prostorech jídelny a které se zúčastnil poměrně velký počet vězňů, se skupina zpěváků a zvláště zpěvaček, z nichž některé byly velmi mladé, neočekávaně promísila s odsouzenými, kteří se připravovali k odchodu. K velkému nadšení odsouzených a k ještě většímu zděšení dohlížejících příslušníků vznikla chaotická situace, kterou se podařilo zvládnout až za několik minut. Přesto že celá kauza neměla žádné vážné důsledky, svědčila o naivitě a naprosté neinformovanosti civilních účastníků akce, nemluvě o profesionalitě laického duchovního.

Pro zachování objektivity je třeba zdůraznit, že takovéto „dětské nemoci“ dobrovolná služba ve věznicích postupem času překonala a díky sofistikovanému přístupu vedení VDP jsou podobné případy naprosto výjimečné. Pokud se však jedná o záměrné a uvědomělé porušení předpisů a zákonných nařízení osobami vstupujícími na půdu VV nebo VTOS, pak má organizace VDP dostatek pravomoci k zamezení jejich vstupu do těchto prostorů.

3.2 Profesionálové - kaplani

V r. 1996 oslovil tehdejší šéf VDP- Mgr. Bohdan Pivoňka tehdejší ministryní spravedlnosti, JUDr. Vlastou Parkanovou, se žádostí, zda by v ČR bylo umožněno založení profesionální duchovní služby tak, jak je to běžné ve vyspělých zemích západní Evropy. Paní ministryně s tímto návrhem souhlasila a vydala pokyn k realizaci tohoto záměru. 18. prosince 1997 rozhodla o vytvoření jedenácti tabulkových míst pro vězeňské duchovní v rámci VS ČR a zadala Mgr. Pivoňkovi úkol zajistit potřebný počet uchazečů na jejich obsazení.. Vznikl Referát duchovní služby působící v rámci Odboru výkonu vazby a trestu odnětí svobody Generálního ředitelství VS ČR. Celkem 17 vězeňských duchovních se tehdy postupně stalo zaměstnanci GŘ VS ČR ve funkci „rada VS ČR - duchovní“ a byli delegováni ke službě. První profesionálové Mgr. Miroslav Čejka (ČCE), Ing. Pavel Janoušek (ECM) a Bc. Martin Kocanda (ČCE) nastoupili 1. června téhož roku a od července k nim přibýlo dalších osm. Většina však pracovala pouze na částečné úvazky od 0,2 do 0,8.

V současné době tuto profesionální duchovní službu metodicky vede a řídí hlavní kaplan VS ČR, Mgr. Bohdan Pivoňka.

Všichni vězeňští kaplani musí být členy VDS. Kromě pověření církve a členství ve VDP je ještě nutná minimálně roční praxe, přičemž se uvažuje o prodloužení této doby. Doporučení VDP není stanoveno zákonem, ovšem VS ČR toto doporučení akceptuje – eliminuje to případné nevhodné kandidáty. Hlavní kaplan musí mít ještě souhlas ČBK a ERC, protože vystupuje i jménem těchto institucí.

3.2.1 Pracovní náplň kaplana VDS

NGŘ stanoví i vzorovou kaplanskou pracovní náplň, podle níž jsou ve věznicích většinou zpracovávány individuální popisy práce. Vedle běžných pracovněprávních bodů, jako např. pracovní doba, přímý nadřízený apod., obsahují většinou povinnost plnění všech způsobů poskytování duchovních služeb, zakotvených v ZVT a v ZVV, které upřesníme v následujících kapitolách. Ve své podstatě má kaplan velmi podobnou praktickou náplň své činnosti jako dobrovolník, jen je více provázána s chodem věznice. Základem duchovenské práce s odsouzenými jsou rozhovory, vyslechnutí a poskytnutí rady, nebo názoru na daný problém. Podrobněji se touto otázkou budeme zabývat v kapitole o metodách práce kaplanů.

Základním posláním duchovní služby, je zprostředkovat vězňům lidské přijetí, které jim umožní dojít k pravdivému sebepoznání a přitom jim otevře perspektiva možného osobního růstu.¹⁵ Další činností je zajišťování kooperace dobrovolníků z různých denominací, organizační dohled nad různými náboženskými aktivitami a programy, metodická podpora dobrovolníků apod.

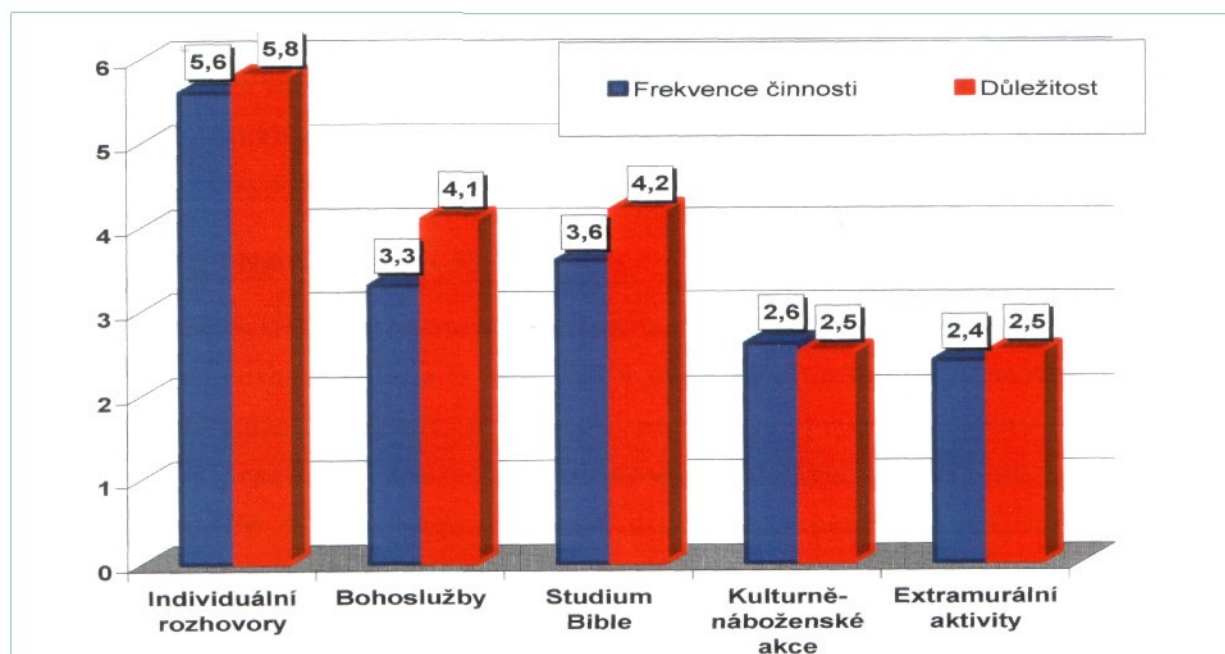
Nespornou výhodou zaměstnaneckého poměru duchovenských pracovníků je možnost kooperace s vězeňskými specialisty a navázání kolegiálních vztahů. Zaměstnanecký poměr duchovních také pomáhá bořit některé hráze mezi duchovními a nenábožensky založenými kolegy. Pokud jde o kaplany s vyšším nebo plným pracovním úvazkem, vyskytly se některé protesty proti takovému způsobu zaměstnávání, zdůvodňované nejčastěji obavami z převážení loajality vůči VS nad duchovenským posláním (lidově řečeno „zbachařštění“). Protože nejde o exaktně měřitelné skutečnosti, je obtížné zkoumat, zda jsou tyto obavy oprávněné. Domníváme se, že nezdravá identifikace s VS je reálná, na druhou stranu zvyšuje míru spolupráce s věznicí a jejím personálem. Vytváří se zde i daleko hlubší vztahy. V průzkumu organizovaném hlavním kaplanem v roce 2004 se všichni jeho podřízení zaměstnanci na plný

¹⁵ HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I*. České Budějovice: 1996, s.52

úvazek vyjádřili, že mají pastorační vztah i k personálu, zatímco 70% jejich kolegů s nízkými pracovními úvazky takový vztah nemá. Důvody jsou nasnadě – v omezeném čase mají tito duchovní často problém se zvládnutím všech zájemců o jejich služby z řad odsouzených, a na osobnější kontakty se spoluzaměstnanci jim už nezbývá čas. Pochopitelně, plnouúvazkoví kaplani mohou také v daleko větší míře ovlivňovat chod věznice. V některých případech je sami ředitelé přijali za členy širšího vedení věznice.

Hlavní oblasti kaplanské práce můžeme rozdělit na specificky duchovenskou činnost a na činnosti spojené s funkcí zaměstnance VSČR. O deskripci pracovní náplně vězeňského kaplana se pokusíme na základě vyhodnocení průzkumu organizovaného hlavním kaplanem mezi jeho podřízenými v roce 2004, jehož výsledky uvedeme vždy u jednotlivých oblastí práce. Kaplani v něm byli dotazováni u vybraných oblastí na frekvenci činnosti a měli také zhodnotit důležitost těchto činností na šestibodové stupnici, kdy 6 je maximum, 1 minimum a 3 je standard. Výsledky jsou zřetelné z následujícího grafu.

GRAF 2 : Frekvence a důležitost jednotlivých činností v práci kaplana (podle průzkumu z r.2004)

3.2.2 Metody práce duchovenského pracovníka

V kapitole 2.2.2 jsme uvedli, že způsob práce kaplana ve věznici v polovině 19. století se příliš od dnešních způsobů. F.J. Řezáč vnímal jako hlavní náplň práce duchovního individuální rozhovory, náboženské cvičení s písněmi a modlitbami, vyučování atd. Z předchozího grafu je zřejmé, že samotní kaplani pokládají za nejdůležitější oblast své činnosti individuální rozhovory, hned za nimi následují na téměř stejné úrovni bohoslužby a studium bible. Kulturně-náboženské akce jsou vždy aktivitami spolupráce s mateřským nebo jiným sborem a také s jinými pracovníky VS. Je zřejmé, že samotný kaplan ani duchovní není sám tvůrcem takovéto akce, ale stojí většinou za její organizací, případně je iniciátorem. S tím souvisejí i některé administrativní úkony, které jsou také součástí náplně práce kaplana. Extramurální aktivity znamenají ve většině případů doprovázení klienta v případě přerušení trestu na krátké časové údobí (měřeno na hodiny).

3.2.2.1 Individuální rozhovory

Ve většině případů jde v této oblasti kaplanské práce o poradenskou činnost. Zde má duchovní prostor pro využití svých odborných znalostí, jež by měly být neodmyslitelnou součástí jeho předpokladů pro tuto práci. Duchovní se také opírá o vlastní zkušenosti s odsouzenými, zároveň se nechává vést do určité míry intuicí, která je v jakékoliv sociální práci velmi důležitá. Obsah rozhovorů je různorodý od osobních a rodinných problémů, přes sdílení obtíží spojených s pobytem ve VTOS až po skutečně hluboké zpovědní kontakty. Již jsme se zmínili o podobnosti práce duchovního a psychologa. Podle Hály duchovní a psycholog, každý svým specifickým způsobem, pomáhají vězni odlišit od sebe různé hodnoty a prožít setkání s hodnotami skutečnými- setkání se smyslem lidského života.¹⁶

Zde se přímo nabízí využití Franklovy logoterapie, která je, alespoň z našeho pohledu, práci duchovního velmi blízká.

Jistě není bez zajímavosti, že v této souvislosti proběhla ve věznici Rýnovice malá anketa, při které odsouzení odpovídali na dotaz, zda vnímají nějaký rozdíl mezi prací duchovního a psychologa. K našemu překvapení téměř sto procent dotázaných odpovědělo, že rozdíl je pro ně naprosto zásadní, protože duchovního vnímají na naprosto odlišné úrovni než psychologa.

¹⁶ HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I*. České Budějovice: 1996.s.53

Ten je pro ně zaměstnancem VS a tudíž v něj nemají takovou důvěru jako k duchovnímu, přičemž se tento názor týkal i kaplana, který je sice také zaměstnancem, ale jen na krátký úvazek. Odsouzení se domnívají, že od kaplana nebo duchovního jim nehrozí naprosto žádné zneužití sdělení, jež mu poskytují, zatímco v případě psychologa si nejsou jisti. Posoudit do jaké míry jsou tyto náhledy oprávněné, není předmětem této práce.

Speciální pozornost si ve vězení zasluhuje „odfiltrování“. Dobrý vězeňský kaplan si musí umět utřídit klientovu výpověď. Jen zřídka totiž v prvním rozhovoru vězeň pojmenuje svůj problém nebo jej prezentuje skutečně pravdivě. Více než kde jinde se v tomto prostředí objevují záměrně účelové výpovědi, které je třeba si diskrétně ověřovat, což není možné bez vztahu a spolupráce s vězeňským personálem.

3.2.2.2 Skupinové aktivity

Zahrnují mimořádně širokou škálu činností danou schopnostmi konkrétního kaplana. Jednou z forem této práce je společné studium Bible spojené s diskusemi na některá témata vztahující se k morálním aplikacím do běžného života odsouzených.

Velmi oblíbenou náplní společných sezení je k údivu některých civilních zaměstnanců také zpěv náboženských písní. Tato činnost se však odvíjí od možnosti doprovodu na hudební nástroj (nejčastěji kytara) kaplanem nebo i odsouzenými.

V rámci skupinové činnosti je vhodné prezentovat biblické videopořady, zvláště oblíbené bývají příběhy, bez významu není ani občasná rekreativní projekce vhodných sekulárních programů.

Zcela specifický rozměr zde má skupinová psychoterapie. Lze o ní hovořit v případě, že kaplan absolvoval terapeutický výcvik v konkrétním směru. Za vhodné pro použití ve věznicích se jeví zejména rogersovská terapie orientovaná na klienta nebo již zmíněná logoterapie Viktora Emanuela Frankla. Výcviky v současnosti realizuje např. Diakonie Českobratrské církve evangelické v Praze.

Jak známo, již C.G. Jung náboženství samo o sobě označoval za terapeutický systém. Pojmeme-li terapeutickou skupinu obecněji jako „*práci se skupinou stejné postižených klientů, kteří si pod vedením terapeuta navzájem poskytují emoční podporu*“¹⁷, jsou malé skupiny vězňů vedené vězeňským duchovním postaveny na bázi

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002. s. 309

domácích skupinek známých v církvi velmi přínosné. Důležité je však dbát na princip zachování mlčenlivosti všech zúčastněných.

Výjimečné a žádoucí jsou společné návštěvy bohoslužeb mimo věznici v rámci extramurálních aktivit. Ve věznici s dohledem a s dozorem zákon umožňuje kaplanovi – zaměstnanci VS organizovat takové akce v souvislosti s plněním Programu zacházení.

3.2.3 Systém duchovní péče ve věznicích - shrnutí

Ve stručnosti lze možnosti duchovního působení rozdělit do tří úrovní:

- 1) Působení na základě pověření církví – garantem je kaplan fungující ve věznici, kam tito dobrovolníci docházejí
- 2) Působení na základě členství ve VDP – garantem je kaplan a VDP
- 3) Působení na základě členství ve VDS – členy jsou profesionální kaplani, tedy zaměstnanci VS

Statistika:

VDP vede a její činnost řídí 9ti členný výkonný výbor v čele s předsedou(kyní). Tento VV plní mnoho úkolů, které vyplývají ze samotné činnosti této organizace:

- rozhoduje o přijetí nových členů na základě doporučení církví
- dbá, aby na věznicích bylo paritní zastoupení církví nekatolických a církve katolické
- pořádá přednášky, školení
- organizuje semináře
- distribuuje do věznic duchovní literaturu
- informuje členy VDP o své činnosti
- organizuje členské schůze
- snaží se o medializaci VDP a pozitivní medializaci českého vězeňství

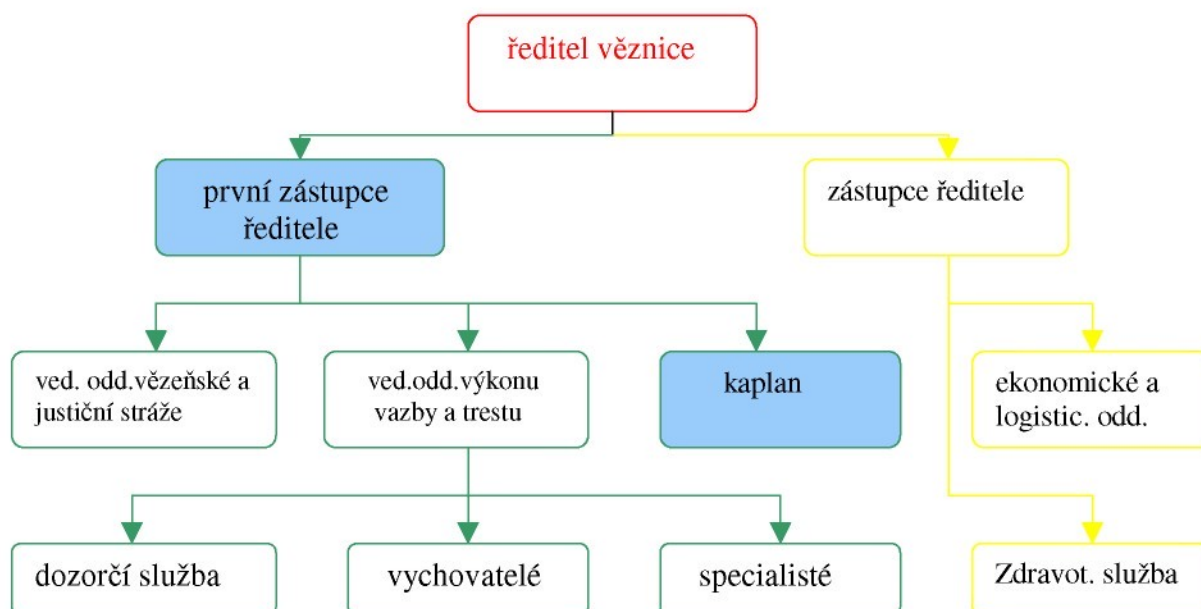
Předseda s hlavním kaplanem se kontaktují s:

- a) ÚV (Úřad vlády)
- b) ministrem spravedlnosti
- c) generálním ředitelem VS ČR
- d) 1. náměstkem generálního ředitele
- e) řediteli odborů
- f) řediteli věznic
- g) ČBK
- h) ERC
- i) dle potřeby s vedením jednotlivých církví

3.3 Zakotvení duchovní služby v rámci VS

V roce 2001 bylo vydáno NGR č. 27/2001, které přineslo do struktury profesionální vězeňské duchovenské služby radikální obrat. Ukázala se praktická potřeba začlenit profesionály do organizační struktury jednotlivých věznic, čemuž však předcházela dlouhá a někdy i bouřlivá diskuse, za níž stály obavy aby vězeňští duchovní nepřišli o své svobody a nestali se pouze jakousi obdobou specialistů Oddělení výkonu vazby a trestu. Generální ředitelka Mgr. Kamila Meclová tehdy svým rozhodnutím zrušila Referát duchovní služby a vytvořila Vězeňskou duchovní službu. Došlo tím jak ke změně názvosloví tak i k organizačním přesunům. Hlavní kaplan - stále Mgr. Pivoňka - se stal přímým podřízeným tehdejšího prvního náměstka generální ředitelky PaedDr. Bohuslava Burkiewicze, jeho zástupcem byl jmenován katolický jáhen, kaplan Vazební věznice Olomouc Mgr. Otto Broch. Kaplani na věznicích byli analogicky zařazeni jako přímí podřízení prvních zástupců ředitel. Pro větší názornost předkládáme zjednodušený diagram:

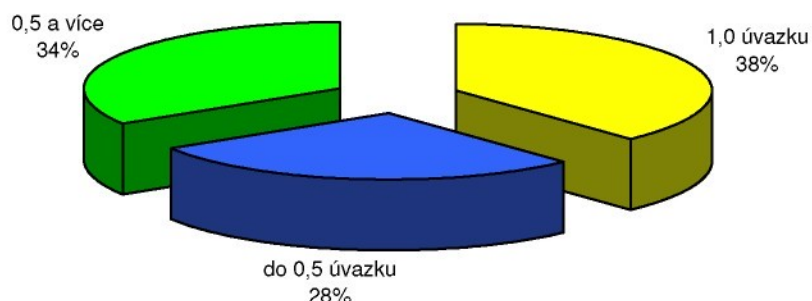
DIAGRAM: Systém zařazení kaplanské funkce ve struktuře věznice

Dnes, po pěti letech zkušeností, lze říci, že se obavy z negativních dopadů rozhodnutí o zařazení kaplanů do struktury VS nepotvrdily. Naopak - jednotliví kaplani přestali být vnímáni jako přívažek z GŘ a stali se organickou součástí svých věznic, prohloubila se jejich spolupráce s ostatními zaměstnanci a snad začali více vnímat potřeby i zvláštnosti domovských útvarů. V roce 2004 v anonymním průzkumu organizovaném prvním náměstkem generální ředitelky mezi prvními zástupci ředitelů věznic, vnímalo kaplany jako integrální součást věznice 60 % z nich.

Postupně došlo také k navýšení tabulkových míst kaplanů v rámci Vězeňské služby na devatenáct. Vypovídající je skutečnost, že až na několik jednotlivců přijatých na částečné pracovní úvazky jej mnozí kaplani využili ke zvýšení svého pracovního působení mezi vězni i zaměstnanci a příslušníky VS ČR, takže k 1. březnu 2005 působilo včetně hlavního kaplana již 11 duchovních na plný pracovní úvazek. V současné době je u VS zaměstnáno třicet vězeňských kaplanů, někteří na plný úvazek, někteří na částečný. Tento počet se může zdát poměrně vysoký, ovšem vzhledem k tomu, že v České republice je 35 věznic, dá se říci, že kaplanů je v postatě nedostatek.

GRAF 3 : Přehled kaplanů VDS podle pracovního úvazku – počátek roku 2005

3.4 Legislativní rámec

3.4.1 Evropská vězeňská pravidla

Nejobecnější principy a přístupy pro zacházení s vězni v demokratické společnosti jsou stanoveny Evropskými vězeňskými pravidly (EVP). EVP jsou přepracovanou verzí Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni. EVP byla vyhlášena poprvé rezolucí Rady Evropy v roce 1973 č.5, poté byla přepracována. Tato přepracovaná EVP byla na základě doporučení Výboru ministrů Rady Evropy rezolucí č. 87/3 v roce 1987 zaváděna v co nejširším rozsahu do zákonodárství všech členských zemí.¹⁸

V EVP je kladen obnovený důraz na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně, na význam role personálu a na účinné moderní pojetí řízení.

Od roku 1992 se stala EVP trvalou součástí humanizačního procesu v českém vězeňství a také součástí výchovné práce a zacházení s vězni. Zásady a principy EVP jsou také základní právní normou k zacházení s pachateli trestných činů ve VV a VTOS v ČR. Přístup k náboženství zaručuje oddíl nazvaný „Svoboda myšlení, svědomí a víry“ v odstavci 29. (příloha 8)

¹⁸ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. PAČR, Praha:2002.s.34

Užší rámec je vymezen zákony a právními předpisy, které s touto problematikou souvisí.

3.4.2 Zákon č.169/1999 Sb. o výkonu trestu

Právo odsouzených na duchovní služby je dáno zákonem č. 169/1999 Sb.¹⁹ Podstatné pro výkon duchovní služby jsou paragrafy 20 a 43.

Výchozí je odstavce jedna § 20 s názvem „Duchovní a sociální služby“, v němž je garantováno právo odsouzeného na poskytování duchovních služeb. Ve druhém odstavci § 20 je řečeno, že věznice umožňují konat společné náboženské obřady odsouzených, přičemž účast na těchto obřadech je dobrovolná a věznice umožňují jejich konání zpravidla v době pracovního klidu. O podmínkách spolupráce věznic s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi k zabezpečení duchovní služby se pak zmiňuje odstavce třetí § 20.

Paragraf 43 se nazývá „Účast církví, náboženských společností, zájmových sdružení občanů, nevládních organizací a dalších orgánů a institucí na naplňování účelu trestu“. V odstavci jedna § 43 je řečeno, že *na naplňování účelu výkonu trestu se v souladu se zvláštními právními předpisy mohou podílet po dohodě s GR VS, případně s ředitelem věznice registrované církve a náboženské společnosti*. Ve druhém odstavci § 43 je řečeno, že pověření zástupci církví a náboženských společností mohou po dobu výkonu trestu udržovat s odsouzeným osobní styk, zajímat se o jeho chování ve výkonu trestu a pomáhat mu při vytváření příznivých podmínek pro jeho samostatný způsob života. Na požádání je věznice informuje o stavu převýchovy a chování odsouzeného, pokud s tím odsouzený souhlasí.

3.4.3 Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností

Druhým zákonem, který je nutno zmínit, je zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, zvláště pak paragraf 7 tohoto zákona.

V prvním odstavci § 7 je mimo jiné řečeno, že *registrovaná církev a náboženská společnost může k plnění svého poslání získat oprávnění k výkonu zvláštních práv*. Mezi

¹⁹ Zákon ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Sb. zákonů č.169/1999. Částka 58

těmito zvláštními právy je pak jmenováno právo pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské činnosti v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova. Toto zmiňované „oprávnění k výkonu zvláštních práv“ umožňuje vykonávat pastorační činnost ve věznicích i dobrovolníkům.

Dále dává tento zákon v §7 ve druhém odstavci církvím možnost *pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova.*

4 SPOLEČENSKÝ KONTEXT

Každá vyspělá společnost má zájem na tom, aby poruchy procesu socializace a adaptace a vytváření bariér mezilidských vztahů včetně bariér sociální integrace některých jejích členů dovedla zmírňovat, nebo zcela odstraňovat.²⁰

Přesto žádná společnost nikdy neměla a ani v současné době nemá k dispozici spolehlivé mechanismy zabránění sociálně patologickému, nežádoucímu chování a jednání. Postmoderní společnost v mnoha směrech dokonce svým charakterem takové jednání spíše podporuje, nebo posiluje. Proto se nelze divit určité disharmonii v názoru na způsoby a formy vypořádání se společností s pachateli trestných činů. Na jedné straně jsou kladeny požadavky na výraznou humanizaci vězeňství a zkvalitnění penitenciární péče v souladu s EVP, na straně druhé je zde pochopitelný tlak veřejnosti na co nejúčinnější ochranu společnosti před kriminálními aktivitami bez ohledu na dlouhodobou perspektivu. Jinými slovy, většina průměrných občanů, nemajících hlubší vhled do problematiky vězeňství, dá přednost momentálnímu kategorickému vyřešení nějakého deliktu (typické lidové vyjádření „...já bych ho pověsil a byl by klid...“) před racionálním přístupem zohledňujícím širší dlouhodobé aspekty uvěznění, možnost reintegrace pachatele a následný společenský přínos.

Důležitým faktorem, ovlivňujícím společenské postoje a názory na tuto problematiku, jsou média, která mohou přispět jak k naprostému ignorování důležitých faktů na úkor věrohodnosti předkládaných skutečností na jedné straně, tak k realistickému a racionálnímu postoji společnosti na straně druhé. Typickým příkladem z nedávné minulosti je obrovská mediální kampaň vyvolaná útekem dvou odsouzených z věznice Plzeň Bory s následnými

²⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. PAČR, Praha:2002

úvahami o selhání systému Vězeňské služby. Většina médií „zapomněla“ přidat jednoduchou statistickou informaci o tom, že za poslední čtyři roky se ze všech věznic v České republice podařilo uprchnout šesti odsouzeným,²¹ což je z celoevropského pohledu velmi pozitivní číslo, které naopak svědčí o mimořádné kvalitě zabezpečení systému.

4.1 Význam trestu pro společnost

Jak jsme již výše uvedli, z hlediska celospolečenského klimatu, je odsouzení a potrestání pachatele trestného činu jakýmsi naplněním očekávání průměrného občana, že právní řád zafungoval správně a že byl naplněn účel trestu – tedy ochrana občana před pachatelem. Pravdou je, že většina veřejnosti vnímá tento účel jako jediný, nebo alespoň nejdůležitější. Tento postoj je sice pochopitelný a do značné míry i oprávněný, přesto by v mnoha případech byl určitý vhléd do problematiky efektivnosti výkonu trestu z hlediska pozdější reintegrace pachatele přínosný. I v tomto případě se naskytá široká možnost uplatnění mediálního vlivu na veřejné mínění a postoje jednotlivých občanů.

Z hlediska zákona je důležité rozlišit dva pojmy – *Účel výkonu trestu* a *Funkce výkonu trestu*.

4.1.1 Účel výkonu trestu

Je jasně vymezen a definován zákonem: „*Účelem trestu odnětí svobody je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v další trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.*“²²

To je definice platná a normativní pro všechny, kdo se podílejí na jakékoliv práci v rámci VTOS, tedy i pro duchovní. V praxi to znamená, že vězení není kostel, kde pravidla hry určuje křesťanské společenství, ale prostředí, jehož legislativa a standardy je třeba respektovat. Pokud pojmenujeme jako duchovní účel, budou se nám snadněji hledat požadavky a formy naší služby. Základním kritériem je samozřejmě opět zákon. „*Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich*

²¹ Výroční zpráva VSČR za rok 2005

²² Zákon č.140/1961 Sb. trestní zákon, §23,odst.1,2

zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“²³

4.1.2 Funkce výkonu trestu

V penologické literatuře nalezneme značně roztržštěný náhled na funkce trestu. Pro nás je důležité, že vycházejí ze zákonem stanoveného účelu trestu a nejčastěji jsou odborníky rozlišovány následující čtyři:

- 1) Vyrovňovací funkce - sleduje cíl eliminovat, nebo alespoň kompenzovat negativní dopady trestného činu na poškozené nebo pozůstalé.²⁴ Zákon ji sice přímo nepojmenovává, ale v souboru zákonných norem nepochybně implicitně akceptuje. Problematika kompenzace psychosomatického stavu oběti zasažené zločinem patří spíše do oblastí viktimologie, nicméně i výkon trestu má dopad na oběť trestného činu a její práva. Je známo, že v USA se často popravy odsouzeného účastní i příbuzní oběti, čímž je jim poskytována určitá bio-psycho-socio-duchovní rehabilitace oběti a současně přiznání práva oběti na takovýto terapeutický akt.²⁵ Je dobré uvědomovat si, že trest má i tento rozměr a pamatovat na to rovněž při práci s odsouzenými.
- 2) Regulativní funkce - silněji než vyrovňovací funkce zdůrazňuje cíl – chránit společnost před zločinem. Zákon ji staví na úvod a považuje ji zřejmě za nejdůležitější. Pachatelům závažných trestných činů je skutečně nutné v jejich jednání zabránit a chránit před nimi majoritní část společnosti. Proto je třeba uznat nutnost existence výjimečných a doživotních trestů ve skutečně nejzávažnějších případech.
- 3) Preventivní funkce - trest pouhou svojí existencí působí preventivně i na nedelikventní část populace. I když mnoho odborníků připouští, že už zhruba po pěti letech strávených ve VTOS nelze očekávat žádný pozitivní přínos pro následný psychosociální vývoj odsouzeného, z hlediska generální prevence je nutná existence trestu i ve vyšších výměrách.
- 4) Edukační a socializační funkce - zákon jí věnuje poměrně velký prostor (ZVT) – výkon trestu má působit na osobnost jako celek tak, aby po výstupu byl člověk

²³ ZVT, §2, odst. 1, 2

²⁴ HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství II*, České Budějovice: 1999. (s. 7)

²⁵ HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství II*, České Budějovice: 1999. (s. 8)

schopen a motivován žít řádný a zákonný život. Podle názoru mnoha penitenciárních odborníků je právě výchovná a socializační funkce VT hlavním cílem a zároveň jediným prostředkem k návratu odsouzeného zpět do civilního života. Zde je také otevřené široké pole působnosti nejen pro vězeňské specialisty, ale také pro všechny formy duchovní péče.

4.2 Význam duchovní služby ve VTOS aVV pro společnost

Základním posláním duchovní péče v penitenciárním prostředí je zprostředkovat vězňům (obviněným i odsouzeným) určité lidské přijetí bez ohledu na charakter spáchaného trestného činu. (Pokud toho duchovní není schopen, měl by přemýšlet o změně profese). Na základě takového přijetí mohou někteří odsouzení dojít k pravdivému sebepoznání, k náhledu na svou vinu, na nesmyslnost předchozího způsobu života, který je přivedl až do VT. Zde mají otevřenou cestu ke změně postojů a k osobnímu růstu. Pokud dotyčný navíc přijme křesťanství (konvertuje), otevírá se mu v jeho víře posila pro tuto cestu.

Problém systému hodnot, otázky týkající se smyslu lidského života, to je společné pole působnosti duchovních i např. psychologů v podmínkách VT, a také v období po propuštění. V tomto období může dobře fungující křesťanské společenství, které je alespoň zčásti zasvěceno do problematiky postpenitenciární péče, poskytnout nejen duchovní oporu, ale také konkrétní pomoc v podobě osobních kontaktů, přátelství, zájmu nebo malé výpomoci v začátcích. Je možné, že takovýto přístup je na jedné straně spojen s určitým rizikem pro členy společenství, ale na druhé straně je pro člověka, který upřímně touží po změně života, velmi silnou motivací. Podrobné fungování spolupráce mezi duchovním ve věznici a jeho domovským sborem a dopadem této spolupráce na efektivitu výchovného působení na odsouzeného člověka si ukážeme na modelovém příkladu.

4.2.1 Význam křesťanského společenství pro odsouzeného

Jak jsme již výše uvedli, výchovná a socializační funkce trestu je podle názoru mnoha odborníků nejdůležitější. Pokud vězeň ve VT naváže vztah s křesťanským společenstvím a začne komunikovat s jeho členy, může se přijetí a vliv takové sociální skupiny stát apriorní motivací ke změně hodnotového systému a tím i k úspěšné resocializaci. Jako příklad takového vlivu uvádíme dvě kazuistiky z naší praxe.

Kazuistika 1

Marek, 22 let. Odsouzený jako člen hnutí skinheds za násilnou trestnou činnost. Výtržnictví, rvačky, ublížení na zdraví. V rodině prošel spíše přísnou výchovou, má smysl pro pořádek, pedantské sklony. Velmi výrazná muskulatura, tetováž s válečnými motivy, na první pohled působí monumentálně až hrozivě. Na duchovní aktivity začal docházet na popud kamaráda z oddílu, kterého respektoval pro jeho inteligenci, vědomosti a schopnosti. Tento kamarád, který měl delší trest, konvertoval ve vězení a byl již několik let křesťanem. Prvním důvodem pro návštěvu bohoslužby byl jakýsi „záskok“ za tohoto kamaráda, který byl eskortován do jiné věznice a pověřil jej dohledem nad klidem a bezpečím ženské části dobrovolných duchovenských pracovníků. Spřátelil se s kaplanem a jeho manželkou a našel v nich určitý vzor. Společná záliba ve zdravém životním stylu a cvičení toto přátelství ještě prohloubila. Po 14 měsících byl propuštěn na svobodu, v té době se již znal osobně s několika členy sborového společenství z kaplanovy mateřské církve. Stal se členem této církve a v jejím prostředí prošel převratnými změnami v náhledu na svět a lidi kolem sebe. Ve společenství věřících si po roce a půl našel dívku, po dvouleté známosti se rozhodl pro manželství. Byl zapojen do některých sociálních programů v církvi, navázal smysluplný vztah s rodiči, pracuje v oboru, ve kterém se vyučil.

Kazuistika 2

Martin, 21 let. Odsouzený za výrobu drog a krádeže. Sám byl závislý a prošel odvykací léčbou. Spíše nenápadný, mírně zakomplexovaný, nepřiliš oblíbený u spoluvězňů. Na duchovní sezení přišel podle vlastních slov ze zvědavosti, také aby získal pozitivní hodnocení od vychovatele. Po čase ho začala zajímat některá témata a názory věřících lidí, kteří docházeli jako dobrovolníci do věznice. Sblížil se s některými členy církve a po propuštění požádal místní sbor o pomoc při řešení jeho dalšího života. Vzhledem k jeho velmi neutěšené rodinné situaci (otec alkoholik, matka žila v garsonce se svým přítelem a odmítala se o něj postarat), se výbor sboru rozhodl za určitých podmínek ubytovat jej dočasně ve svých volných prostorech. K dispozici měl jednu místnost s kuchyňkou a koupelnu. Za ubytování „platil“ týdenním úklidem sborových prostorů a v zimě odklizením sněhu. Někteří členové sborového společenství mu pomáhali s hledáním práce, jiní se mu věnovali duchovně, k některým docházel na přátelský oběd, nebo večeři. Takto prožil rok, pak začal střídat zaměstnání, nikde nebyl spokojený, po nějakém čase se jel podívat za svou matkou do místa svého působení před

výkonem trestu, potkal některé staré kamarády a nakonec se odstěhoval. V současné době udržuje kontakt s některými členy sboru, přiznává, že se vrátil k drogám, ale je rozhodnutý znovu se jít léčit a začít od začátku. V křesťanském společenství se naučil, že začínat znovu se dá tak dlouho, dokud člověk neztratí chuť ke změně.

V těchto kazuistikách jsme záměrně zvolili dva odlišné případy. Oba jsou však podstatné pro pochopení důležitosti vazby mezi prací kaplana, či duchovního a sborovým společenstvím, které plní roli jakési nové sociální skupiny. Tato skupina má velkou výhodu v tom, že pokud je zdravá v psychosociálním smyslu, může mít na bývalého vězně výrazně pozitivní výchovný vliv. Předpokladem je dostatečná míra zasvěcenosti takového společenství do penitenciární a postpenitenciární problematiky. Výše popsané případy jsou jen dva z mnoha, podrobný výzkum vlivu náboženského společenství na propuštěné vězně by však musel být předmětem velmi rozsáhlého a dlouhodobého výzkumu. V této práci jsme se omezili pouze na nastínění možností, které má duchovenská služba v procesu reintegrace odsouzených do společnosti, na její přínos a podíl.

4.3 Důvody pro duchovní službu

4.3.1 Teologické

Pokud vycházíme z předpokladu, že pro křesťanskou společnost je základním zdrojem inspirace a také poznání o potřebných postojích křesťana k okolnímu světu Bible, pak dojdeme k následujícím závěrům:

V kapitole 2.1 jsme uvedli, že projevení zájmu o vězněné je součástí církevní práce a služby jako cokoliv jiného. V biblickém kontextu nenajdeme žádné konkrétní popisy formy pomoci, ale můžeme zde najít několik připomenutí, aby věřící na vězně nezapomínali (zvl. v Novém zákoně). Zároveň je zde patrné, že starost o vězně není nikde stavěna před pomoc jiným skupinám lidí. Pro nás z toho vyplývá, že křesťanská služba znevýhodněným skupinám je záležitostí motivace a výběru duchovenského pracovníka. Jinými slovy, rozhodující je, jakou „parketu“ je člověk, který je ochotný pomáhat, najde pro své uplatnění. Práce církve by tedy ideálně měla zahrnovat pomoc všem skupinám sociálně potřebných lidí.

U Matouše²⁶ je péče o vězněné osoby připomenuta společně s hladovými, žíznivými, pocestnými, nahými a nemocnými. Stejně tak v Epištole Židům zmiňuje autor ještě obecnější

²⁶ BIBLE. Český ekumenický překlad. Epištola Matouše 25,36. Praha:2001

výčet křesťanských ctností, včetně soucitu s trpícími. V každém případě je stejně jako v tehdejší době jakékoliv fundované přispění ke zmírňování sociálně patologických jevů ve společnosti nesmírně potřebné a užitečné. Pokud někoho k takové službě motivuje křesťanská etika a náboženské přesvědčení, rozhodně to není na závalu.

4.3.2 Pastorační

V přeneseném významu je tento pojem zpravidla spojován s určitým druhem vedení, nebo spravování. V našem pojetí lze říci, že se jedná o vedení ke změně, jehož součástí je pomoci najít klientovi konkrétní cíl, prvotní i krátkodobý. Při rozhovorech s odsouzenými, často zjistíme, že jejich současná situace, tedy prožívání VT, je první zastávkou v životě, kdy mohou za podpory a vedení duchovního přemýšlet o nejzákladnějších aspektech vlastní existence. Vlastně jde o jakési neuvědomělé kladení základních filozofických otázek. Kdo jsem, proč jsem tady a kam směřuji. Velmi úzce souvisí tato problematika s dnes často využívaným psychologickým směrem, Franklovou logoterapií.

Psychologie většinou staví za prvotní motivy lidského jednání biologické potřeby, hned za nimi však potřeby primární psychologické a sociální. Říčan cituje nomenklaturu podle Maslowa, který po fyziologických žádostech vnímá postupně potřebu bezpečí, náležitosti a lásky, úcty a sebeúcty, sebeuskutečnění, poznávání a rozumění a nakonec i potřebu estetických prožitků²⁷. Zatímco fyziologické potřeby jsou za mřížemi zpravidla více či méně naplněny (i když i ony jsou do jisté míry zdeformovány prostředím), všechno ostatní je omezeno. V této souvislosti popisuje Sochůrek tzv. „krizi z uvěznění“, jejímž jádrem je vlastně deformovaný, odchýlný, změněný, nezřídká i náhradní způsob uspokojování potřeb, ať už primárních (biologických), nebo sekundárních (psychologických či sociálních).²⁸

Také Pivoňka (2005) vidí k procesu lidské transformace jednoznačnou nutnost *průvodce*, který by „*uměl nezištně posoudit momentální stav člověka v krizi a pobídnout k řešení problémů, pobídnout k akci.*“ Vzápětí však dodává, že je třeba skutečné moudrosti, aby si rádce neřešil na dotyčném vlastní problém, jak se to někdy děje.²⁹ Ve svém textu dále zdůrazňuje nutné podmínky: touha po změně musí vyrůst ze srdce člověka a musí být přijata zcela dobrovolně. V této souvislosti důrazně varuje před zneužitím kritických životních podmínek „*nasazením náboženských pák*“. Jedním ze zásadních důrazů vězeňské pastorační práce tedy musí být vedení *ve* a *k*

²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002, s. 113

²⁸ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie I*. TUL Liberec: 2002, s. 68

²⁹ Pivoňka, B. *Je člověk změnitelný?*. 2005

vnitřní svobodě přijaté v Kristu. V opačném případě vystavujeme vězně nebezpečí jakéhosi kvaziobrácení, tedy situace, kdy psychicky (nikoli duchovně zareaguje na depresi, nebo výše zmíněný šok z uvěznění, který dříve či později přijde).

Vězení je příliš specifické na to, abychom lacině pouze prohlásili, že všechny potřeby může naplnit víra v Ježíše Krista. Nicméně za naznačení směru ve vedení to může posloužit. Říčan konstatuje, že náboženský život lze vykládat jako činnost sloužící k uspokojení motivů.³⁰

Dalším pojmem souvisejícím s pastoračí je „doprovázení“, které však nejčastěji pojíme s označením klient a ve většině případů se týká již propuštěných osob. Jde tedy již o problematiku postpenitenciární péče a budeme se jí více zabývat v další kapitole.

4.3.3 Pragmatické

Tyto důvody zajímavým způsobem představuje Lupták (1997)³¹, když vypočítává ekonomické úspory společnosti v případě jednoho znovuzrozeného vězně. Tedy takového vězně, který ve své konverzi našel smysl a cíl své další existence a také sílu vyrovnat se se svým minulým i budoucím životem zákonným způsobem. Když autor vypočítává ekonomické úspory společnosti v případě jednoho takového vězně, dochází k částce 250.000,- Sk ročně ušetřených nákladů a dalších 250.000,- Sk jako hodnotu člověkem za rok pro společnost vytvořenou.

Z Výroční zprávy VSČR za rok 2005 se dozvídáme, že průměrné náklady na jednu vězněnou osobu na den činí 858,- Kč. Za rok dostaneme částku 313.291,- Kč. Bude-li odsouzený platit náklady výkonu trestu jak mu ukládá zákon, vrátí společnosti ročně pouze 16.425,- korun. Výsledkem je tedy 296.866,-Kč, které společnost průměrně stojí jeden vězeň, což je částka, kterou může stát ušetřit, pokud odsouzený přijme nový způsob života. V roce 2005 byla v České republice průměrná mzda 19.030 Kč. Z ní člověk zaplatí na daních při zhruba padesátiprocentním daňovém zatížení ročně cca 115.000,-Kč. Lze tedy říci, že jeden znovuzrozený vězeň znamená pro společnost plusových 420.000 korun ročně.

4.3.4 Sociálně - integrační

V této souvislosti můžeme v podstatě shrnout předchozí kapitoly a vytvořit jakési resumé toho, co již bylo řečeno. Všechny dobré důvody, které můžeme naléznout ve prospěch

³⁰ ŘÍČAN, Pavel, Psychologie náboženství.,2002

³¹ LUPTÁK Ondrej, Praktická teológia misie medzi väzňami,1997

duchovenské práce ve věznici jsou logicky propojeny tím nejdůležitějším – pomoci propuštěnému už bývalému vězni nalézt nový smysl, nové hodnoty, nový život.

Výkon trestu primárně znemožňuje odsouzenému pokračování páchání trestné činnosti. To by však samo o sobě nestačilo, respektive neřešilo by to budoucí reintegraci (v mnoha případech můžeme mluvit jen o integraci, neboť dotyčný nikdy integrován do společnosti nebyl) odsouzeného člověka. Pokud by výkon trestu neřešil alespoň částečně budoucnost vězně, jeho postoje, cíle, předpoklady, možnosti, pak by byl jen beznadějným kolotočem stálých návratů do VT a pozvolnou degradací a degenerací jedince, který možná jen na začátku někde klopýtl. Pravdou je, že v některých případech tomu tak je. Ale naštěstí jsou i jiné případy, které dávají celému systému naději a smysl.

Pokud již dojde k odnětí svobody, má být tento získaný časový prostor využit k eliminaci nežádoucího chování a k rozvíjení nejrůznějších forem prosociálního chování podle možností odsouzeného. Existuje čínské přísloví, které říká: „Zasij čin a sklidiš zvyk, zasij zvyk a sklidiš charakter, zasij charakter a sklidiš osud.“ Je v něm vyjádřena obrovská víra v možnosti aktivní změny nejen chování, ale i podstatnějších charakteristik člověka a tedy i člověka uvězněného.

Duchovní služba je v tomto smyslu velkou pomocí pro aktivity ostatních vězeňských pracovníků, jež mají vést pachatele k tomu, aby se on sám chtěl změnit. Všechny tyto aktivity by měly směřovat k jedinému cíli – aby motivovaly odsouzeného a následně propuštěného člověka k práci na sobě samém a tím ke zvyšování jeho šancí na život v zákonnosti a k reintegraci do demokratické společnosti.

V kapitole 4.2.1 jsme ukázali, jak může vypadat konkrétní praktická pomoc při dosahování tohoto cíle, pokud se odsouzený již ve VT a později po propuštění rozhodne pro náboženskou platformu. Je zde naznačen určitý směr, jakým by se mohla ubírat postpenitenciární péče v duchovní oblasti. Právě víra duchovenských pracovníků v to, že každý odsouzený má šanci a naději na změnu, může být v jejich nerovném boji určitou hnací silou nejen pro ně samotné, ale i pro jejich kolegy specialisty a pracovníky Vězeňské služby.

Teoretickou část této práce si dovolíme uzavřít ocitováním výroku jedné nejmenované vězeňské sociální pracovnice na semináři pro vězeňské specialisty ve Světlé nad Sázavou:

„I kdyby moje práce a námaha dopomohly k začátku nového života jediné odsouzené ze sta, myslím, že má smysl“.

Praktická část

5 POSTAVENÍ A ÚLOHA DUCHOVNÍ PÉČE VE VTOS Z POHLEDU ZAMĚSTNANCŮ A ODSOUZENÝCH

5.1 Cíl praktické části

Již v úvodu jsme zmínili důležitost pochopení činnosti duchovenských pracovníků v rámci VS jako přínosného reintegračního a resocializačního prvku v životě odsouzených. Z hlediska spolupráce s ostatními zaměstnanci a také z hlediska začleňování duchovní práce do systému penitenciární a postpenitenciární péče, je důležité znát postoje všech zúčastněných k této službě.

Cílem této části práce je tedy zmapování postojů odsouzených a zaměstnanců VS k duchovenské činnosti na půdě VTOS a jejich názory na smysl a možnosti této služby s ohledem na pracovní zařazení zaměstnanců a zájem odsouzených o tuto službu. Dále posouzení výsledků analýzy a jejich aplikace na navrhovaná doporučení. V tomto kontextu obsahuje praktická část některé návrhy na optimalizaci práce vězeňských kaplanů a duchovních ve VTOS a na zlepšení jejich komunikace s ostatními zaměstnanci VS, jejíž důležitost hodnotí i František J. Řezáč. Ve svém nejznámějším díle z r.1852 prezentuje názor, který kromě prospěšnosti práce duchovních zdůrazňuje také důležitost spolupráce všech složek podílejících se na působení na odsouzené. Říká: „*Hlavní osoby v ústavech trestních jsou: 1.strážcové, čili dohlédači, 2. lékaři, 3. učitelové, 4. duchovní a 5. ředitel. Všichni tyto více neb méně musí na zřeteli míti tři hlavní strany života vězničního; neboť nejdou-li všickni jedním snažením ku cíli konečnému, nepodporuje-li jeden druhého, nelze se nadíti dobrých účinků*“³².

5.2 Popis zkoumaného vzorku

5.2.1 Výběr odsouzených

Dotazovaní jedinci jsou muži nacházející se v současné době ve VTOS ve věznici Rýnovice a Stráž pod Ralskem. Jedná se dohromady o šedesát mužů z obou věznic, tedy třicet

³² ŘEZÁČ, F.J., *Vězeňství v posávkách svých*. Praha.1852 (Příloha časopisu České vězeňství č.4 a 5/1995)

z jedné. Jelikož záměrem průzkumu bylo získat v mezích daných možností co nejobjektivnější výstupy, byl vybrán mezi odsouzenými co nejširší vzorek dotazovaných. Prakticky jde o odsouzené bez jakýchkoliv vazeb na duchovní nebo kaplana na jedné straně, ale také o odsouzené, kteří již někdy byli v kontaktu s duchovním, nebo se účastní pravidelně či nepravidelně některých duchovních aktivit na straně druhé. Mezi dotazovanými jsou odsouzení ve třech diferenčních skupinách – A, B a C, různého věku a různé délky trestu. K výzkumu byly použity dotazníky, které byly rozdány na jednotlivé oddíly některým ze specialistů (např. terapeutem na protidrogové odd. v Rýnovicích), některým z vězňů, nebo přímo kaplanem.

Podíl respondentů z obou věznic podle délky trestu ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 respondenti – odsouzení (počty podle délky trestu)

délka trestu	do 5 let	5-10 let	nad 10 let
věznice Rýnovice	13	7	6
věznice Stráž pod Ralskem	21	10	3

5.2.2 Výběr zaměstnanců

Ze stejného důvodu, jako v případě odsouzených, jsme dotazníky pro zaměstnance VS rozdělili do celého spektra pracovníků. Na otázky v dotazníku odpovídali všichni zaměstnanci spadající pod vedení vedoucího výkonu vazby a trestu, tedy dozorčí služba, vychovatelé a specialisté. Jedná se o muže i ženy rozdílného věku a vzdělání, kteří byly ochotni svůj postoj touto formou vyjádřit. Počet je stejný jako u odsouzených, tedy třicet v jedné věznici. Ve věznici Rýnovice zadal dotazníky přímo vedoucí VV a VT, ve věznici Stráž pod Ralskem kaplan.

Podíl respondentů podle jednotlivých složek znázorňuje následující tabulka.

Tabulka č. 2 respondenti – zaměstnanci (počty podle pracovního zařazení)

	dozorčí služba	vychovatelé	specialisté
věznice Rýnovice	17	6	7
věznice Stráž pod Ralskem	15	9	6

5.3 Použité metody

K průzkumu a zmapování postojů odsouzených ve VTOS jsme zvolili jednoduchou formu dotazníku s uzavřenými otázkami, při kterých respondent volí ze tří možných odpovědí tu, která se mu zdá nejvhodnější. Tyto otázky usnadňují zpracování a kladou menší nároky na vyjadřovací schopnosti respondenta při současném zachování výpovědní hodnoty. **(Nevyplněný dotazník pro odsouzené tvoří přílohu 9).**

Vzhledem ke specifickému prostředí jsme otázky formulovali tak, aby byly co nejjednodušší a snadno pochopitelné a zároveň aby jejich zodpovězení vyžadovalo co nejméně času. Podle předchozího zjištění (formou ankety) byla právě tato minimální časová náročnost určitou zárukou ochoty odsouzených pravdivě odpovídat na otázky. (Například někteří respondenti po vyplnění dotazníku ocenili, že zvládli otázky zodpovědět smysluplně během svačiny v práci).

Dalším důležitým faktorem při zjišťování ochoty na celé akci se podílet, byla naprostá anonymita, jež byla zaručena kromě jiného způsobem odevzdávání vyplněných dotazníků. (Na oddílech byly zalepené kartonové krabice s otvorem, kterým se vkládal přeložený dotazník, takže nebylo možné, aby některý z respondentů mohl být jen částečně zahlédnout, jaké odpovědi psal jeho předchůdce).

Dotazník pro zaměstnance je svou formou blíže spíše inventáři, škála odpovědí na otázky je složitější a vyjadřuje míru pozitivního nebo negativního postoje k práci duchovních ve VT. Do značné míry je v něm zachycena také případná míra osobní zainteresovanosti jednotlivých zaměstnanců. Struktura dotazníku je koncipována tak, aby otázky a odpovědi pokryly tematicky na velmi malé ploše jak práci kaplana jako zaměstnance, tak i práci dobrovolných duchovních a nakonec i obecnější názor na možnost pozitivního vlivu víry v životě odsouzených. Otázky také jednoduchým způsobem odkrývají osobní pohled respondentů na duchovní činnost jako takovou.

Tak jako v předchozím případě byl kladen důraz na anonymitu a časovou nenáročnost, neboť stejně jako většina odsouzených, i pracovníci VS nebyli ochotni věnovat velké množství času složitému vymýšlení odpovědí na složité otázky. Z těchto důvodů jsme formulace v dotazníku konzultovali s vedoucím oddělení VV a VT, který dotazníky také následně rozdělil mezi své podřízené. V obou případech (dotazník pro odsouzené a pro zaměstnance VS) se jedná o vícerozměrný způsob, protože zachycuje osobní postoj i obecný náhled jednotlivce.

(Nevyplněný dotazník pro zaměstnance tvoří přílohu 10).

5.4 Stanovení předpokladů

Většina literatury týkající se problematiky duchovenské práce ve věznicích je určena spíše pro teologickou veřejnost, proto jsme zvolili jako východiska pro naše předpoklady zkušeností z duchovenské praxe naší a našich kolegů kaplanů. Jak jsme již uvedli na začátku praktické části, pokusíme se formou dotazníků zjistit, jaký postoj zauímají odsouzení i zaměstnanci VS k práci duchovních a také jak hodnotí přínos této práce pro systém vězeňské služby. Formulovali jsme několik předpokladů, které jsou ověřitelné z odpovědí na námi poskytnuté dotazníky, a které logicky vycházejí ze základního postulátu.

5.4.1 Základní postulát

Základním postulátem, ze kterého vychází a který také současně obhajuje tato práce, je nutnost, samozřejmost a prospěšnost náboženského působení na odsouzené a propuštěné pachatele trestných činů.

Nejedná se ani tak o teoretické vzdělávání v oblasti religionistiky, ale spíše o praktické aplikace základních křesťanských principů do života těchto lidí.

V teoretické části jsme zachytili některé historické souvislosti, které tento postulát podporují, lépe řečeno zasazují jej do kulturně historického kontextu vězeňské problematiky. Oprávněnost tohoto postulátu vidíme jak v historickém kontextu, tak i v novodobém demokratickém směřování naší společnosti.

5.4.2 Předpoklad č.1

Statisticky významné množství odsouzených a zaměstnanců ve VTOS si myslí, že –

Víra a náboženství jsou smysluplnou a nedílnou součástí celého vězeňského systému a také penitenciární a postpenitenciární péče o odsouzené.

Tento předpoklad ověřujeme v dotazníku pro odsouzené otázkami č. 4,5,9 a 10., v dotazníku pro zaměstnance otázkami 1,4 a 5.

Pokud by se tento předpoklad potvrdil, stává se v podstatě jakýmsi základem, který vytváří odrazový můstek pro formulování nových forem a způsobů duchovního působení ve věznicích i spolupráce se zaměstnanci VS. Dále podtrhuje smysl ostatních otázek v obou dotaznících.

Vzhledem k tomu, že za minulého režimu by byl v naší zemi takovýto průzkum naprosto nemyslitelný, je třeba připomenout souvislost tohoto předpokladu s proměnou naší společnosti po r.1989. Jinými slovy zachycuje stádium vývoje v oblasti postojů k duchovenské práci a promítá se v něm určitý vývoj náhledů na demokratické posuny ve vězeňství. K dokonalejšímu ověření tohoto předpokladu by bylo žádoucí opakovat stejný průzkum znovu za několik let a tím zachytit další vývoj v postojích a náhledech zaměstnanců VS i odsouzených.

5.4.3 Předpoklad č.2

Postoj zaměstnanců k duchovním aktivitám je závislý ve velké míře na úrovni vzdělání, respektive na pracovním zařazení.

Tento předpoklad vychází z názoru, že pedagogičtí pracovníci a specialisté mají vzhledem k náplni své práce k duchovenským aktivitám obecně blíže a jsou pro ně pochopitelnější než např. pro řadového dozorce. V dotazníku pro zaměstnance je tento předpoklad ověřován vztahem mezi poslední otázkou a ostatními dotazy v dotazníku. Potvrzení nebo vyvrácení tohoto předpokladu má opět značný význam pro formulování budoucí spolupráce, případně nastínění možností lepší komunikace mezi duchovními a ostatními zaměstnanci VS.

5.4.4 Předpoklad č. 3

Značné množství odsouzených by stálo o kontakt s kaplanem, pokud by však tento kontakt mohl být udržen v tajnosti.

Důvodem pro tento předpoklad je zkušenost mnoha duchovních z vězeňské praxe, že velký počet odsouzených z pochopitelných důvodů není ochotný tzv. „jít s kůží na trh“, jinými slovy nechce odkrývat své niterné potřeby a názory. Předpoklad lze ověřit vztahem mezi odpověďmi na otázky č. 4, 6, 7 a 8.

Ověření všech výše uvedených předpokladů a kvantifikaci dat získaných z obou dotazníků uvádíme v následující kapitole.

5.5 Získané výsledky a jejich analýza

Kromě předpokladů, které jsme uvedli v předchozí kapitole, nám následující statistické a grafické zpracování dotazníků pomůže objasnit další otázky, které nebyly formulovány jako předpoklady. Budeme se zabývat např. otázkou, do jaké míry jsou zaměstnanci VS zainteresováni na spolupráci s kaplanem a do jaké míry se jí spíše vyhýbají. Dále můžeme z odpovědí respondentů zjistit například, jaké procento odsouzených přišlo již někdy ve svém životě do kontaktu s vírou nebo náboženstvím. Všechny tyto údaje nám mohou pomoci při pochopení významu duchovenské péče o odsouzené a také mohou být užitečné při vytváření nových forem a pojetí této činnosti.

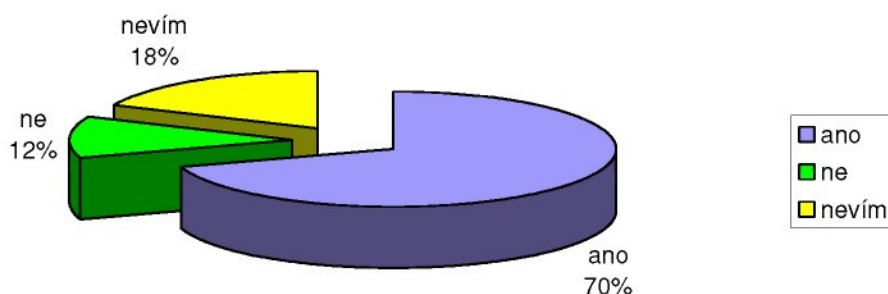
Nejprve se budeme zabývat analýzou dat souvisejících s formulovanými předpoklady, posléze popíšeme a zhodnotíme ostatní výstupy z dotazníků.

5.5.1 Ověřování předpokladů

Předpoklad č.1 - analýza

GRAF 4 : dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.4

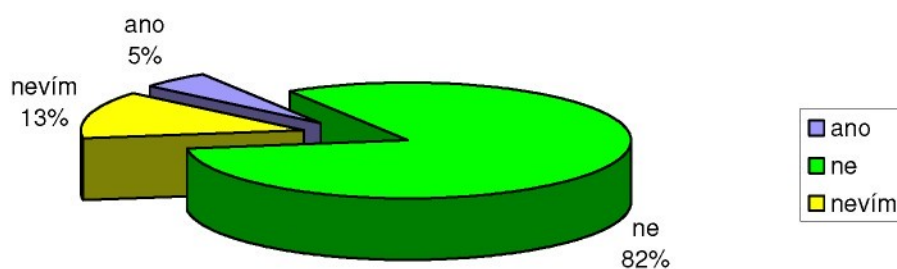
-Myslíte si, že je kaplan ve věznici potřebný?

Na otázku č.4 odpovědělo 70% respondentů z obou věznic(Rýnovice a Stráž pod Ralskem) kladně, 12% záporně a 18% nevědělo.

GRAF 5 : dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.5

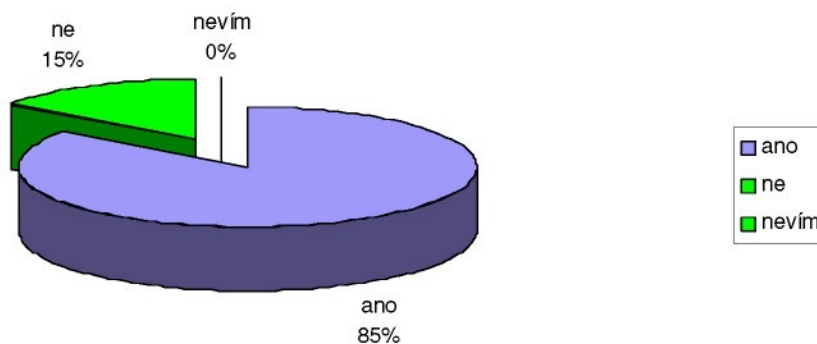
-Myslíte si, že je kaplan ve věznici zbytečný?

Na otázku č.5 odpovědělo 82% respondentů záporně, 5% kladně a 13% nevědělo. Zde je patrné, že došlo k překrytí významu dotazu 4 a 5 a někteří odsouzení odpověděli na tyto dvě otázky protismyslně. Jedná se však o nepatrné procento, takže výpovědní hodnotu výsledku to podstatně nemění.

GRAF 6 : dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.9

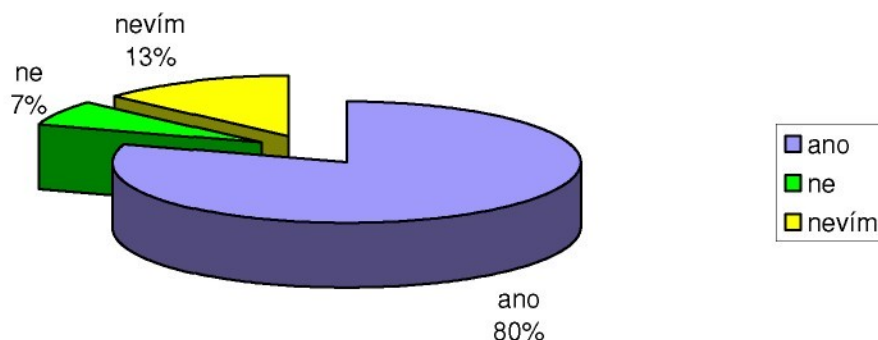
- Víte o někom, komu víra v Boha v životě pomohla?

Na otázku č.9 odpovědělo 85% respondentů kladně a 15% respondentů záporně.

GRAF 7 : dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.10

- Myslíte si, že práce duchovních ve věznici obecně je užitečná?

Na otázku č.10 odpovědělo 80% respondentů kladně, 7% záporně a 13% nevědělo.

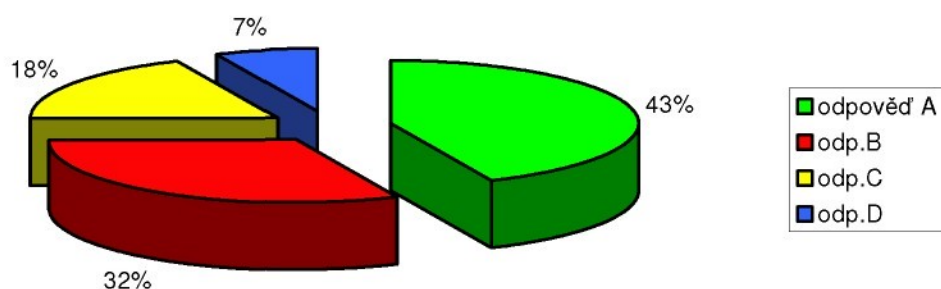
Souhrnné hodnocení odpovědí odsouzených:

Z celkového hodnocení odpovědí odsouzených na otázky č.4,5,9 a 10 v dotazníku vyplývá převážně pozitivní postoj ke kaplanovu působení ve věznici a k duchovním aktivitám obecně. Vysoké procento respondentů překvapivě připouští, že zná někoho u nějž sehrála víra pozitivní roli, a to i tehdy, pokud samotný respondent nechce mít s náboženstvím nic společného. Přítomnost kaplana pokládá většina odsouzených za přínosnou bez ohledu na to, zda mají sami zájem na kontaktu s ním.

GRAF 8 : dotazník pro zaměstnance - odpovědi na otázku č.1

Existence funkce kaplana ve věznici se mi jeví jako:

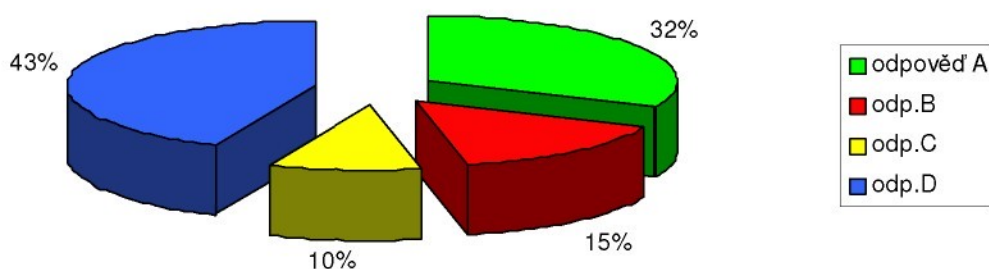
A) smysluplná	zvolilo 43% respondentů
B) možná ne úplně zbytečná	zvolilo 32% respondentů
C) zbytečná	zvolilo 18% respondentů
D) nemám názor	zvolilo 7% respondentů

GRAF 9 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.4

Přítomnost ostatních dobrovolných duchovních se mi jeví jako:

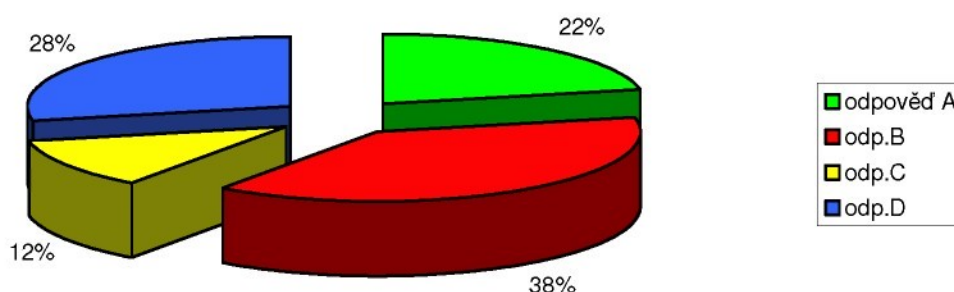
- A) přínosná..... zvolilo 32% respondentů
- B) nerozumím jí, ale respektuji..... zvolilo 15% respondentů
- C) myslím, že je rušivá a do věznice nepatří..... zvolilo 10% respondentů
- D) myslím si, že ze strany odsouzených je
zájem o náboženství ryze účelový..... zvolilo 43% respondentů

GRAF 10 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.5

Víra v životě odsouzeného po propuštění z VTOS

- A) může přinést ovoce v podobě změny hodnotové orientace.....22% respondentů
- B) může nepatrně korigovat jeho postoje.....38% respondentů
- C) nic nezmění, protože je to slabá „berlička“.....12% respondentů
- D) nic nezmění, protože každý člověk zůstává uvnitř stále stejný...28% respondentů

Souhrnné hodnocení odpovědí zaměstnanců

V dotazníku pro zaměstnance je patrná již větší rezervovanost, než u odsouzených. Objevuje se častěji přímé odmítání jakékoliv náboženské praxe ve VT. Na druhé straně práci kaplana považuje za smysluplnou, nebo alespoň ne úplně zbytečnou, většina respondentů.

V otázce č.9 došlo k poměrně nešťastnému zařazení bodu D), který v podstatě nesouvisí s otázkou směřující k názoru na práci dobrovolníků. Přesto se nám zdá, že téma tohoto bodu je důležité z hlediska postoje zaměstnanců k těm odsouzeným, kteří se na duchovenských aktivitách podílejí. V této souvislosti je zajímavé zjištění, že i když jsou 43% zaměstnanců VS přesvědčeny o účelovém jednání odsouzených, přesto podle odpovědí na otázku 5, 60% zaměstnanců připouští možnost změny hodnotového systému, nebo alespoň korekci postojů odsouzených vlivem víry.

5.5.1.1 Ověření předpokladu č. 1

V případě hodnocení odpovědí odsouzených jsou výsledky vzhledem k typu otázek a odpovědí jednoznačnější než v případě zaměstnanců. Zde hodnotíme spíše míru pozitivního nebo negativního náhledu na daný předmět otázky, přičemž body A) a B) se pohybují v oblasti pozitivního postoje a body C), D), případně E), F) již vyjadřují spíše negativní postoj nebo úplné odmítnutí. Takto získaný souhrnný výsledek uvádíme v následujících dvou tabulkách.

Tabulka č. 3 – ověření předpokladu 1 (zaměstnanci)

na existenci funkce kaplana ve VTOS má spíše pozitivní náhled	72% zaměstnanců VS
práci dobrov. duchovních pokládá za přínosnou, nebo ji alespoň respektuje	45% zaměstnanců VS
pozitivní přínos víry, nebo alespoň její nepatrný vliv v životě odsouzených připouští	60% zaměstnanců VS

Tabulka č. 4 – ověření předpokladu 1 (odsouzení)

práci kaplana ve VTOS pokládá za potřebnou	70% odsouzených
práci dobrovolných duchovních hodnotí jako užitečnou	80% odsouzených
možnost pozitivní role víry v životě člověka připouští	85% odsouzených

V případě odsouzených lze samozřejmě diskutovat o účelovosti pozitivního hodnocení v dotazníku, nicméně způsob pojetí i předkládání dotazníku podle našeho názoru tuto možnost eliminoval na minimum. Dále není v možnostech této práce zkoumat věrohodnost a pravdivost odpovědí.

Pokud budeme vycházet z přesného znění předpokladu č.1, tedy, že - statisticky významné množství odsouzených a zaměstnanců VS si myslí, že víra a náboženství jsou smysluplnou a nedílnou součástí celého vězeňského systému a také penitenciární a postpenitenciární péče o odsouzené – pak můžeme konstatovat, že [předpoklad č.1 se potvrdil](#).

Předpoklad č. 2 - analýza

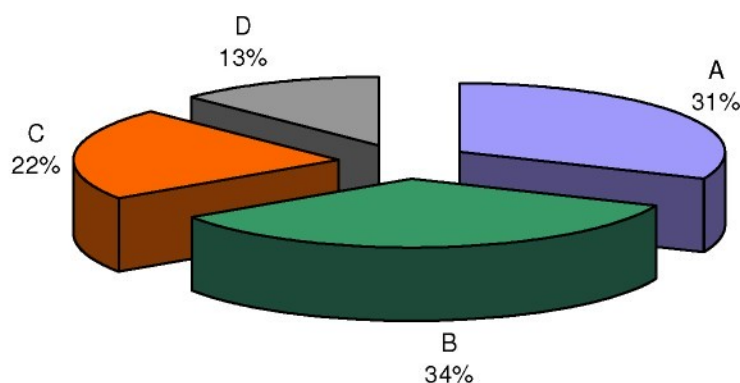
Z tabulky č.2 jsme zjistili, že z celkového počtu 60 zaměstnanců, kteří se zúčastnili průzkumu, jsou v obou věznicích (Rýnovice a Stráž pod Ralskem) 32 zaměstnanci členy DS, dále je zde 13 specialistů a 15 vychovatelů. Pravdou je, že z hlediska statistiky jsou výsledky v tak malém počtu respondentů neprůkazné. Přesto se domníváme, že z důvodu celkově malého počtu vychovatelů a specialistů v poměru k ostatním členům OVT, a také proto, že se jedná o více než jednu věznici, mají pro naše potřeby výsledky průzkumu alespoň malou výpovědní hodnotu.

Předpoklad č. 2 budeme ověřovat porovnáním vztahu mezi zadaným pracovním zařazením a opět otázkami č.1, 4 a 5, které nejlépe vypovídají o postoji jednotlivců k duchovenské práci ve věznici.

GRAF 11 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.1- DOZORČÍ SLUŽBA

Existence funkce kaplana ve věznici se mi jeví jako:

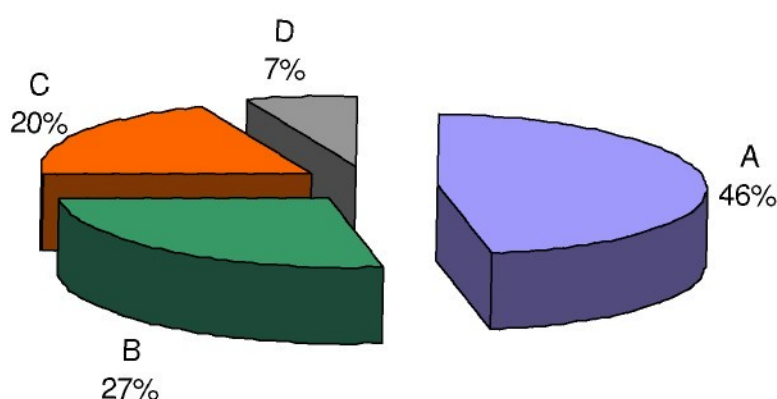
A) smysluplná	zvolilo 31% respondentů
B) možná ne úplně zbytečná	zvolilo 34% respondentů
C) zbytečná	zvolilo 22% respondentů
D) nemám názor	zvolilo 13% respondentů

GRAF 12 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.1 -VYCHOVATELÉ

Existence funkce kaplana ve věznici se mi jeví jako:

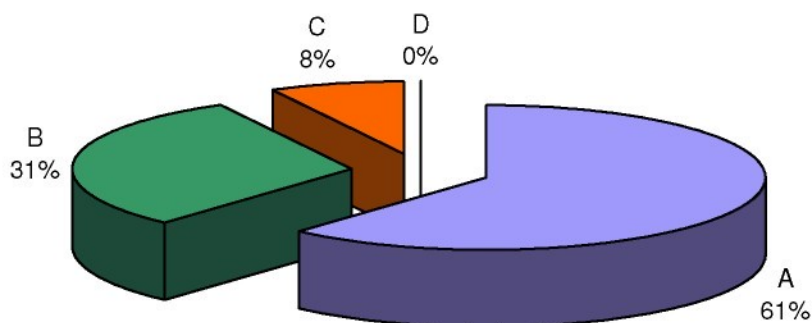
A) smysluplná	zvolilo 46% respondentů
B) možná ne úplně zbytečná	zvolilo 27% respondentů
C) zbytečná	zvolilo 20% respondentů
D) nemám názor	zvolilo 7% respondentů

GRAF 13 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.1 - SPECIALISTÉ

Existence funkce kaplana ve věznici se mi jeví jako:

A) smysluplná	zvolilo 61% respondentů
B) možná ne úplně zbytečná	zvolilo 31% respondentů
C) zbytečná	zvolilo 8% respondentů
D) nemám názor	zvolilo 0% respondentů

Souhrnné hodnocení odpovědí zaměstnanců na otázku č.1 (podle pracovního zařazení)

Vzhledem k tomu, že při ověřování předpokladu č.2 vycházíme pouze z dotazníku pro zaměstnance, a nebylo by možné zachytit výsledky celého ověření předpokladu v jedné souhrnné tabulce, zvolili jsme pro lepší přehlednost zobrazení dílčích výsledků pro každou otázku zvlášť.

Jako smysluplnou, nebo alespoň ne úplně zbytečnou, hodnotí práci kaplana:

65% - pracovníků dozorčí služby

73% - vychovatelů

92% - specialistů

Jako zbytečnou ji hodnotí:

22% - pracovníků dozorčí služby

20% - vychovatelů

8% - specialistů

Zbývajících část pracovníků (do 100%), kromě specialistů, se pohybuje názorově v neutrálním poli názorového spektra.

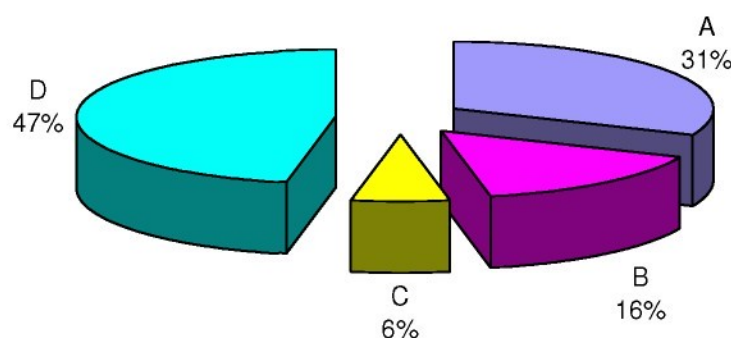
Pokud budeme vycházet ze stejného principu jako při ověřování předpokladu č.1, totiž že body A) a B) se pohybují v oblasti pozitivního postoje a body C), D), případně E),F) již vyjadřují spíše negativní postoj, pak docházíme k závěru, že v případě otázky č. 1 je postoj

k práci kaplana v případě vychovatelů a specialistů o něco pozitivnější než postoj pracovníků dozorčí služby. Překvapivý je také zřejmý rozdíl mezi postojem vychovatelů a specialistů, kteří vnímají práci kaplana zřetelně pozitivněji než vychovatelé.

GRAF 14 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.4 – DOZORČÍ SLUŽBA

Přítomnost ostatních dobrovolných duchovních se mi jeví jako:

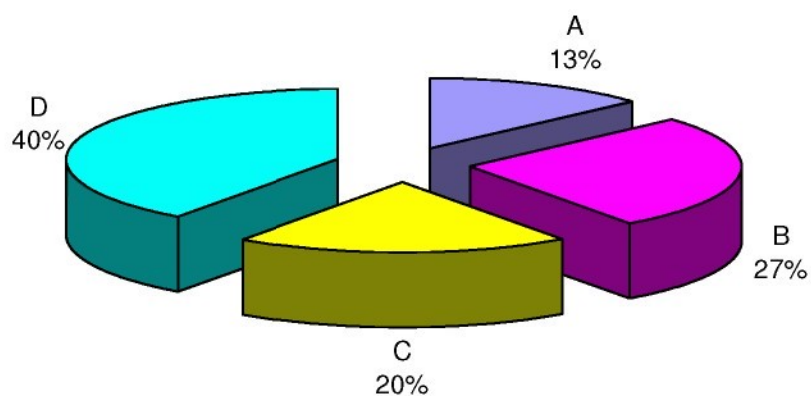
- A) přínosná..... zvolilo 31% respondentů
- B) nerozumím jí, ale respektuji..... zvolilo 16% respondentů
- C) myslím, že je rušivá a do věznice nepatří..... zvolilo 6% respondentů
- D) myslím si, že ze strany odsouzených je zájem o náboženství ryze účelový..... zvolilo 47% respondentů

GRAF 15 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.4 – VYCHOVATELÉ

Přítomnost ostatních dobrovolných duchovních se mi jeví jako:

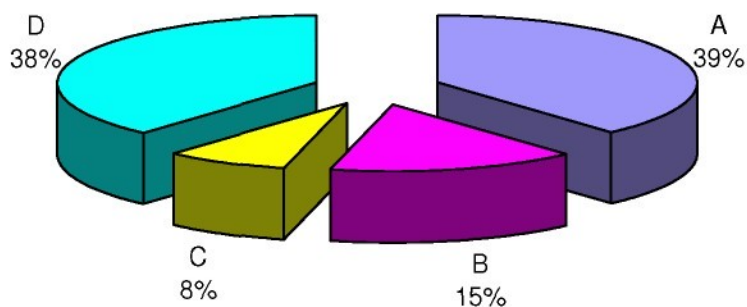
- A) přínosná..... zvolilo 31% respondentů
- B) nerozumím jí, ale respektuji..... zvolilo 16% respondentů
- C) myslím, že je rušivá a do věznice nepatří..... zvolilo 6% respondentů
- D) myslím si, že ze strany odsouzených je zájem o náboženství ryze účelový..... zvolilo 47% respondentů

GRAF 16 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.4 – SPECIALISTÉ

Přítomnost ostatních dobrovolných duchovních se mi jeví jako:

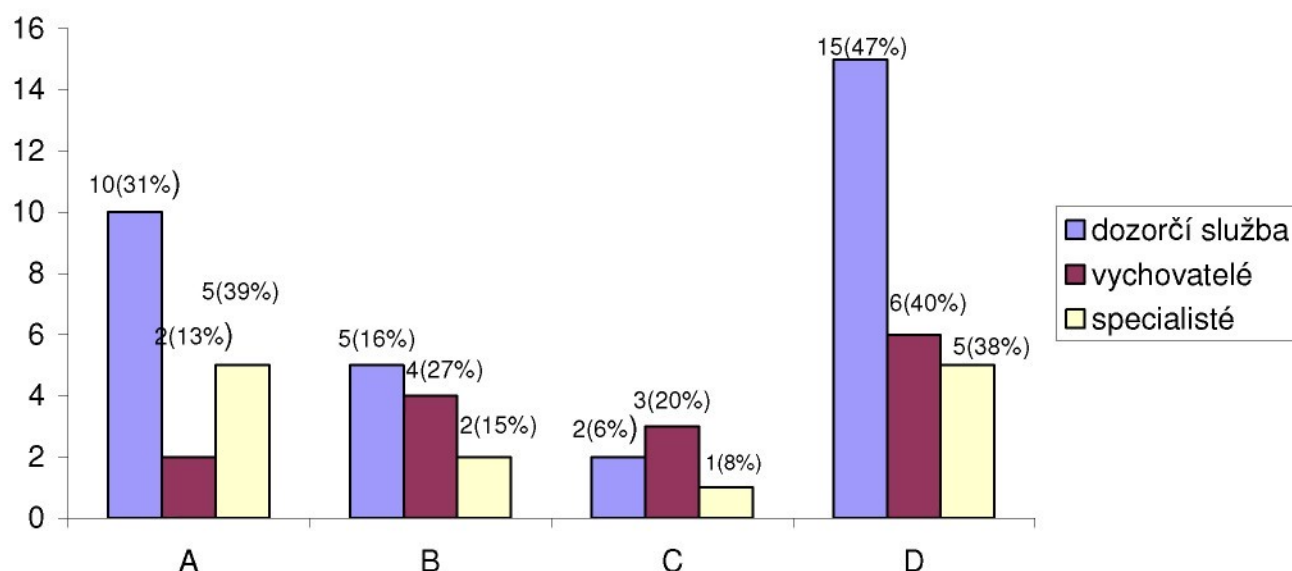
- A) přínosná..... zvolilo 39% respondentů
- B) nerozumím jí, ale respektuji..... zvolilo 15% respondentů
- C) myslím, že je rušivá a do věznice nepatří..... zvolilo 8% respondentů
- D) myslím si, že ze strany odsouzených je zájem o náboženství ryze účelový..... zvolilo 38% respondentů

Souhrnné hodnocení odpovědí zaměstnanců na otázku č.4 (podle pracovního zařazení)

Pro souhrnné zhodnocení odpovědí na otázku č.4 jsme záměrně použili jiný typ grafu, ve kterém jsou dobře viditelné výrazné krajní postoje pracovníků dozorčí služby na jedné straně a středové umírněné postoje vychovatelů a specialistů na straně druhé.

GRAF 17: souhrnné hodnocení – otázka č.4

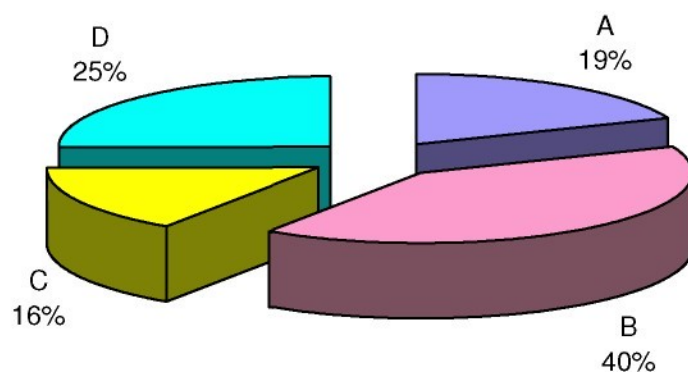
V případě dozorčí služby je nejvýraznější odpověď D) (o jejíž problematičnosti jsme se již zmínili výše), tedy přesvědčení, že ze strany odsouzených je jakýkoliv zájem o náboženství ryze účelový. Ve velké míře sdílají tento názor i vychovatelé a specialisté. Tento postoj pokládáme přinejmenším za diskutabilní, neboť z vlastní zkušenosti víme, že veřejné přiznání se k víře a k jakékoliv účasti na duchovenských aktivitách je v prostředí VT v drtivé většině důvodem k výsměchu a opovržení ze strany většiny ostatních spoluvězňů. Jediným, byť pochybným přínosem pro odsouzeného v této souvislosti může být „čárka“ od vychovatele za plnění programu zacházení, pokud v něm má odsouzený zahrnuty duchovenské aktivity.

Vzhledem k nízkým hodnotám (počty zaměstnanců) uvádíme pro doplnění celkového obrazu také procentní hodnoty z celkového počtu dotázaných. (např. počet 15 členů DS je 47% z celkového počtu členů DS, nebo 6 vychovatelů je 40% z celkového počtu vychovatelů apod.)

GRAF 18 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.5 – DOZORČÍ SLUŽBA

Víra v životě odsouzeného po propuštění z VTOS

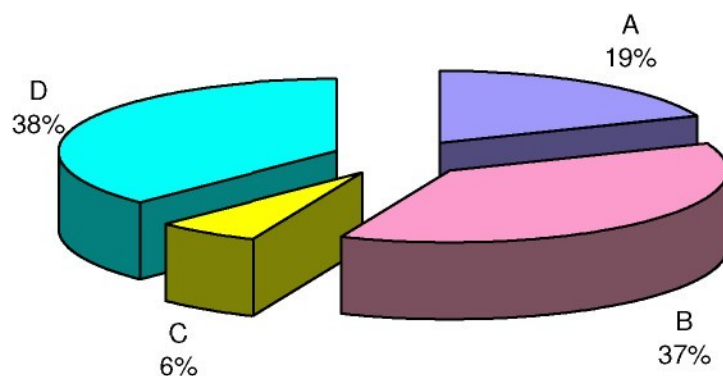
- A) může přinést ovoce v podobě změny hodnotové orientace.....19% respondentů
- B) může nepatrně korigovat jeho postoje.....40% respondentů
- C) nic nezmění, protože je to slabá „berlička“.....16% respondentů
- D) nic nezmění, protože každý člověk zůstává uvnitř stále stejný...25% respondentů

GRAF 19 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.5 – VYCHOVATELÉ

Víra v životě odsouzeného po propuštění z VTOS

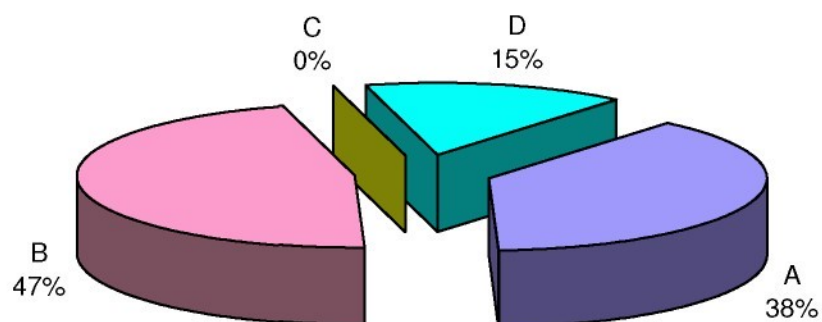
- A) může přinést ovoce v podobě změny hodnotové orientace.....19% respondentů
- B) může nepatrně korigovat jeho postoje.....37% respondentů
- C) nic nezmění, protože je to slabá „berlička“.....6% respondentů
- D) nic nezmění, protože každý člověk zůstává uvnitř stále stejný...38% respondentů

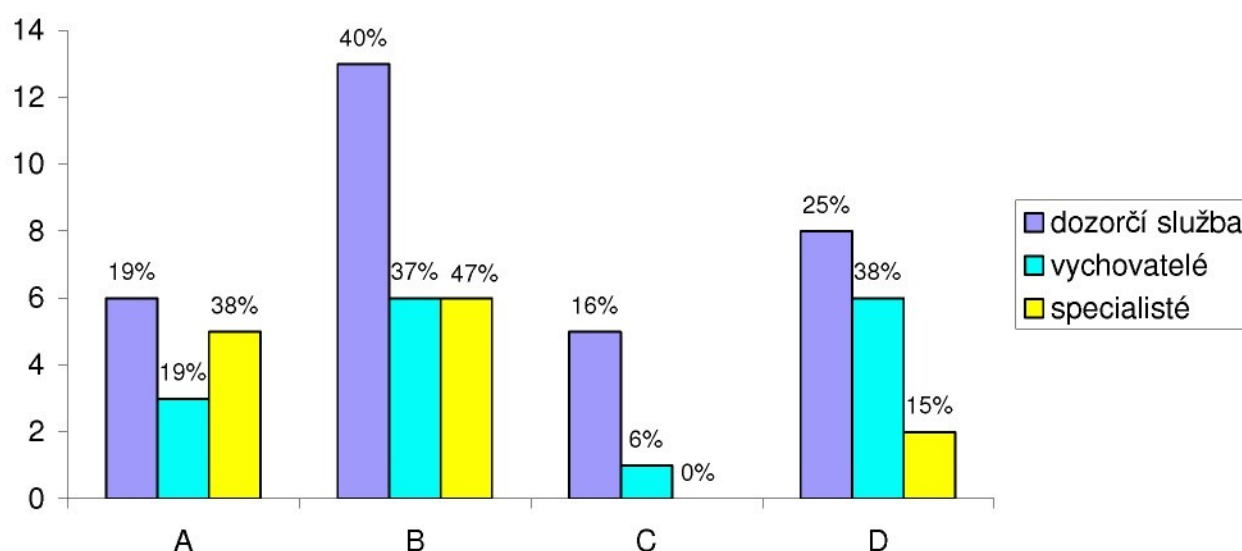
GRAF 20 : dotazník pro zaměstnance – odpovědi na otázku č.5 – SPECIALISTÉ

Víra v životě odsouzeného po propuštění z VTOS

- A) může přinést ovoce v podobě změny hodnotové orientace.....38% respondentů
- B) může nepatrně korigovat jeho postoje.....47% respondentů
- C) nic nezmění, protože je to slabá „berlička“.....0 % respondentů
- D) nic nezmění, protože každý člověk zůstává uvnitř stále stejný...15% respondentů

GRAF 21: souhrnné hodnocení – otázka č.5

Opět jsme zvolili jinou variantu grafu pro přehledné shrnutí výsledků při ověřování předpokladu č.2. Tentokrát použijeme již jenom procentní zobrazení; představu o počtech jsme získali z předchozího sloupcového grafu.

Z grafu je patrné, že převážná většina členů DS připouští, že víra může nepatrně korigovat (myšleno pozitivně) postoje odsouzených po propuštění z VT. Ostatní dozorcí se téměř stejným dílem pohybují na opačných pólech názorového spektra. 19% z nich věří v možnost změny hodnotové orientace, zbylá část nepočítá s jakoukoliv změnou k lepšímu. V případě vychovatelů a specialistů jsou názory rozloženy do všech čtyř možností dost vyrovnaně, jen v případě specialistů je opět zřetelný větší příklon k pozitivnímu vnímání vlivu víry na odsouzené než je tomu u vychovatelů.

5.5.1.2 Ověření předpokladu č.2

Celkově můžeme vidět i z předchozích odpovědí, že u vychovatelů se ve smyslu pozitivního vlivu víry a náboženství na odsouzené projevuje větší skepticismus než u specialistů. V případě členů DS je názorové spektrum překvapivě vyrovnané, jen se u nich projevuje větší příklon k výrazně rozdílným názorům, tedy k názorům stojícím na opačné

straně spektra. Tento závěr je nejvíce patrný v odpovědích na otázku 1 a 4. Z jednotlivých odpovědí je zřejmé, že názor na duchovenskou činnost v prostředí VT a na pozitivní vliv víry je v případě zaměstnanců velmi individuální, pravděpodobně odvislý nejvíce od osobní zkušenosti a celkového životního postoje.

Pokud tedy budeme vycházet z přesného znění předpokladu č.2, tedy, že postoj zaměstnanců k duchovním aktivitám je závislý ve velké míře na úrovni vzdělání, respektive na pracovním zařazení, pak můžeme říci, že v tomto malém měřítku

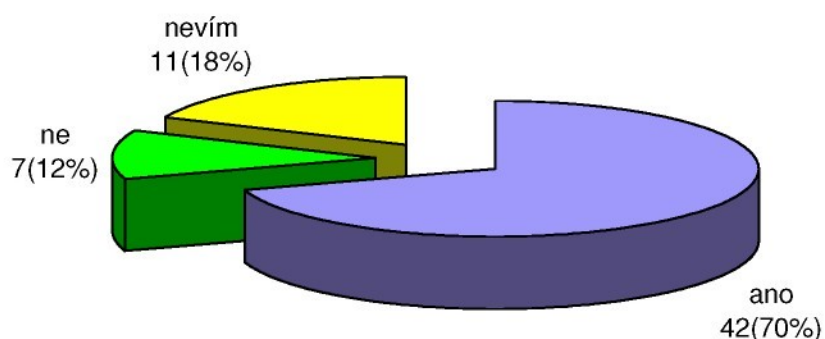
[se předpoklad č. 2 nepotvrdil.](#)

Předpoklad č. 3 - analýza

Tento předpoklad můžeme ověřit vztahem mezi odpověďmi na otázky č.4,6,7 a 8 v dotazníku pro odsouzené. K dosažení výsledku budeme postupovat vylučovací metodou. Nejprve zachytíme kladné odpovědi odsouzených na otázku č.4, která má obecnější charakter, postupně ji budeme porovnávat s otázkami č.7 až č.8 a nakonec odpovědi přiřadíme k otázce č.6.

GRAF 22: dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.4

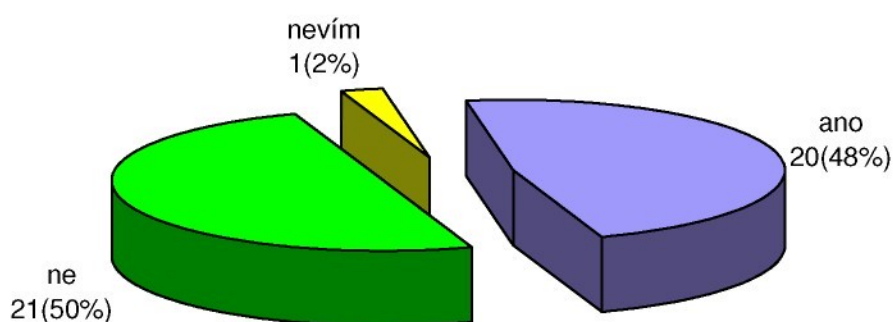
Znění otázky: Myslíte si, že je kaplan ve věznici potřebný?

Na otázku číslo 6 odpovědělo kladně 42 odsouzených, což je 70% z celkového počtu odsouzených. 11 odsouzených, což je 18% z celkového počtu odpovědělo neví. Tyto dvě skupiny budeme v následujících dvou grafech pokládat za výchozí vzorek, tedy 100%.

GRAF 23: dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.7

Znění otázky: Byl jste někdy na pravidelných setkáních některé náboženské skupiny?

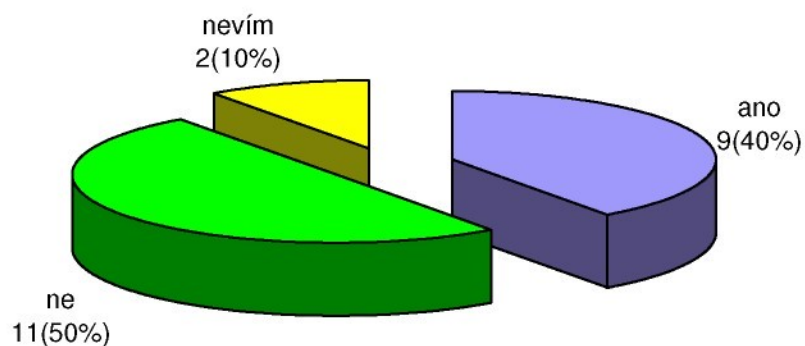

Ze všech odsouzených, kteří odpověděli na otázku č.4 „ano“ nebo „nevím“, odpovědělo na otázku č.7 48% kladně, 50% záporně a 2% nevěděla. Abychom dospěli k potřebnému výsledku, budeme v následujícím grafu sledovat odpovědi těch respondentů, kteří odpověděli záporně, nebo nevěděli. Tato skupina bude tvořit výchozí vzorek, tedy 100%.

Těch, kteří již duchovenské aktivity navštívili, se ověřování předpokladu č. 3 netýká, neboť již dali najevo, že se zájmem o takové dění netají, nebo dávají najevo, že je vede pouhá zvědavost, či vypočítavost, nebo jednoduše dovedou své jednání před ostatními zdůvodnit bez jakékoliv újmy na své pozici.

GRAF 24: dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č.8

Znění otázky: Chtěl byste se někdy na setkání náboženské skupiny podívat?

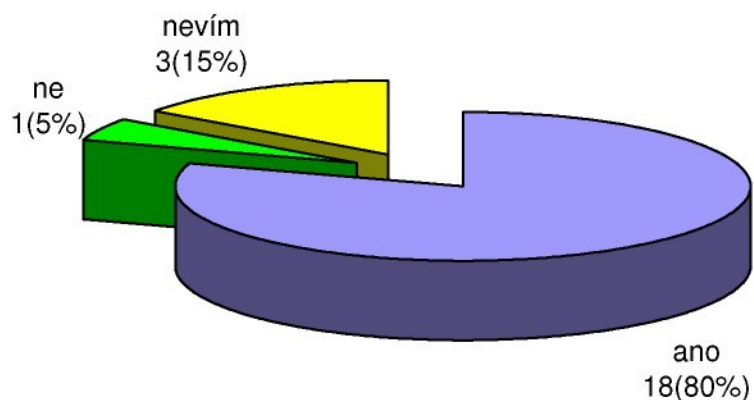

Ze všech odsouzených, kteří odpověděli na otázku č.7 „ne“ nebo „nevím“, odpovědělo na otázku č. 8 40% kladně, 50% záporně a 10% nevědělo.

V následujícím grafu již pokládáme za výchozí vzorek všechny respondenty, kteří odpovídali na otázku č.8. Důvodem je to, že i když někteří odpověděli, že by se někdy na duchovenská setkání chtěli podívat, není to dokladem toho, že by to skutečně udělali. Jde spíš o vyjádření určitého hypotetického zájmu.

GRAF 25: dotazník pro odsouzené – odpovědi na otázku č. 6

Znění otázky: Umíte si představit, že byste kaplana sám vyhledal?

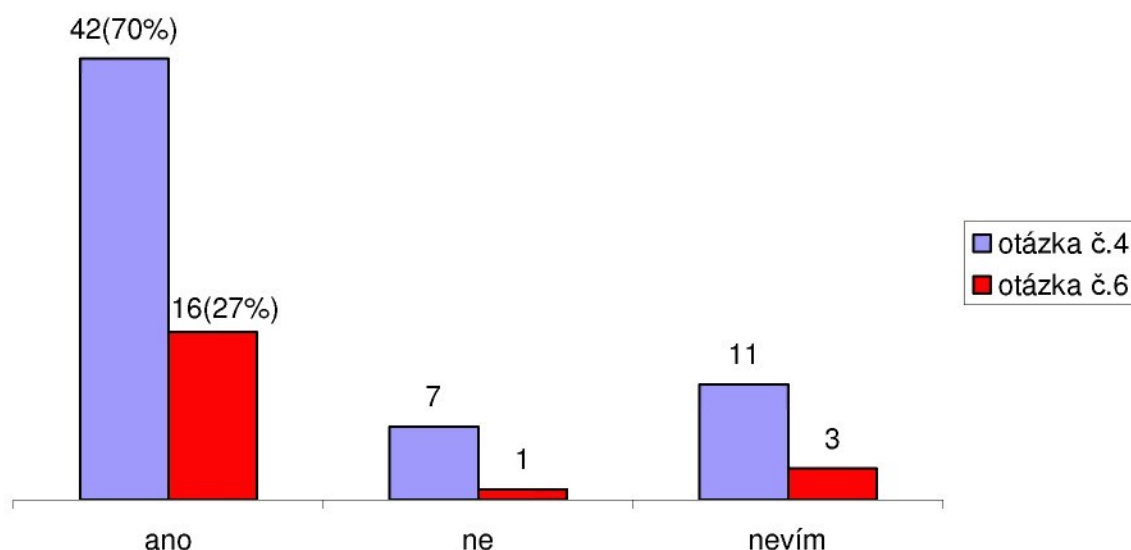

Ze všech odsouzených, kteří odpovídali na otázku č.8, jich na otázku č.6 odpovědělo 80% kladně, 5% záporně 15% nevědělo.

Souhrnné hodnocení odpovědí odsouzených na otázky č.4,6,7 a 8.

Zjistili jsme, že z původních 60 odsouzených, kteří odpovídali na otázku č. 4, jich 42, tj. 70% odpovědělo kladně. Tuto skupinu jsme dále použili jako výchozí vzorek pro další otázky. Jedině tak jsme mohli zjistit, kolik z těch odsouzených, kteří považují práci kaplana ve věznici za potřebnou a přitom sami neměli nebo nemají zájem o kontakt s duchovenskými aktivitami ve věznici se domnívá, že by mohli kaplana sami někdy kontaktovat. Postupným vylučováním jsme dospěli k závěru, že ze 42 odsouzených, kteří odpověděli na otázku č. 4 kladně jich zůstalo 22, kteří se nikdy nezúčastnili žádné náboženské aktivity a z těchto 22 jich tedy 80% odpovědělo, že by sami někdy kaplana vyhledali.

GRAF 26: dotazník pro odsouzené – souhrnné hodnocení (ověření předpokladu č.3)

Dále vidíme na tomto jednoduchém grafu porovnání původních hodnot s výslednými. Z původních 60 respondentů, kteří odpovídali na otázku č.4 a z kterých postupným vylučováním zůstali ti, jež odpovídali požadavkům na zhodnocení předpokladu č.3, zbylo 16

respondentů, kteří přesto, že nikdy nepřišli ve VT do kontaktu s kaplanem, nebo nějakou duchovní aktivitou, odpověděli, že by sami kaplany vyhledali. Tato skupina tvoří 27% z celkového počtu 60 odsouzených.

5.5.1.3 Ověření předpokladu č. 3

Při ověřování tohoto předpokladu opět narážíme na problém příliš malého počtu respondentů. Pokud však budeme tento předpoklad hodnotit z hlediska procentního zastoupení, pak může říci, že se [předpoklad č. 3 potvrdil](#).

Budeme-li vycházet z přesného znění předpokladu, tedy, že „značné množství odsouzených by stálo o kontakt s kaplanem, pokud by však tento kontakt mohl být udržen v tajnosti“, můžeme samozřejmě diskutovat, zda 27% ze všech respondentů je nebo není značné množství. Tuto úvahu ponecháme k posouzení čtenáři.

5.5.2 Posouzení spolupráce kaplana se zaměstnanci VS

Dalším tématem, které je z hlediska našeho průzkumu i z hlediska smyslu celé práce velmi důležité, je zhodnocení náhledu pracovníků VS na kontakty a spolupráci s kaplanem. Tuto otázku jsme nezahrnulo do stanovených předpokladů, vzhledem k tomu, že má spíše informativní charakter, a také proto, že zjištění výsledků nevyžaduje složité grafické znázornění, jen zachycení počtu kladných odpovědí na otázku č.3, jejich porovnání s ostatními možnostmi odpovědí a jejich procentní vyjádření. Přesto je toto zhodnocení nepostradatelné v kontextu praktické části této práce.

Znění otázky č. 3:

3. Moje spolupráce s kaplanem

- A) ☐ v důsledku mého pracovního zařazení není žádná
- B) ☐ je dobrá a přínosná
- C) ☐ je běžná jako s kýmkoliv jiným
- D) ☐ nemám příliš chuť ke spolupráci
- E) ☐ když nemusím, nevyhledávám spolupráci s ním
- F) ☐ ignoruji ho

Na otázku o spolupráci s kaplanem mohli respondenti zvolit jednu ze šesti možností, z nichž jen jedna (možnost B) vyjadřuje jednoznačně pozitivní postoj k osobě a práci kaplana. Ostatní možnosti se pohybují ve spektru od neutrálního postoje (A,C) až po vyloženě negativní postoj. Právě počet těch zaměstnanců VS, jež zvolili možnost B) nás z hlediska statistického porovnání zajímá nejvíce.

Pro znázornění zvolíme jednoduchou tabulku.

Tabulka č.5 –odpovědi zaměstnanců na otázku č. 5 –(procentní vyjádření)

	A	B	C	D	E	F
Zvolené možnosti	7	12	23	2	11	0
Počet respondentů v procentech	12%	29%	38%	3%	18%	0%

Porovnání údajů, které jsou z tabulky zřetelné ukazuje, že největší počet pracovníků VS ze všech složek OVT (38%) volí možnost C), a tedy zaujímá vůči osobě a práci kaplana spíše neutrální postoj. Nutno podotknout, že vzhledem ke specifickému prostředí VT takovýto postoj vyznívá spíše přátelsky. Dá se říci, že díky vysoké rizikovosti tohoto prostředí mezi sebou obecně zaměstnanci nepěstují příliš vřelé a důvěrné vztahy.

Proto můžeme směle konstatovat, že 29% zaměstnanců VS, kteří hodnotí spolupráci s kaplanem jako dobrou a přínosnou, je velmi pozitivní výsledek.

5.6 Shrnutí výsledků praktické části

Při porovnávání získaných údajů a odpovědí z obou dotazníků, v rámci ověřování vytyčených předpokladů i při posuzování dalších aspektů průzkumu, jsme zaznamenali některé důležité skutečnosti, jejichž využitelností a praktickou aplikací se budeme zabývat při navrhování opatření a doporučení, jež se pokusíme nastínit v další kapitole.

Za pomoci statistických srovnávacích metod jsme odkryli některé problematické aspekty této práce a v malém měřítku došli k důležitým závěrům. Dále jsme potvrdili základní předpoklad o pozitivním posunu postojů pracovníků VS k duchovenským pracovníkům a

k náboženským aktivitám v prostředí věznic v Rýnovicích a ve Stráži pod Ralskem. Podařilo se zčásti také zhodnotit postoje odsouzených k práci kaplana i ostatních dobrovolníků.

Konkrétní údaje získané v předchozích kapitolách jsme uvedli vždy na konci jednotlivých průzkumů, není nutné je tedy znovu opakovat v této části.

V této části bychom se chtěli také omluvit za určitou nedůslednost v naplňování cíle, který jsme vytyčili v původním zadání. Při zpracovávání tématu jsme zjistili, že vzhledem k obsažnosti a složitosti zjišťování dat v rámci původně zadaného cíle, není v našich možnostech zajistit věrohodný průzkum. Proto došlo k jistému odklonění od původního zadání.

5.7 Navrhovaná opatření

Za stěžejní body této kapitoly jsme zvolili tři základní oblasti problematiky duchovenské činnosti ve věznicích. Všechny vyplývají z kontextu celé práce, zvláště její praktické části a souvisejí s hledáním co nejúčinnějších metod duchovenské práce v prostředí VT. První oblast, kterou považujeme za velmi důležitou a kterou zmiňujeme v teoretické části této práce, se týká spolupráce kaplana s dobrovolníky a členy jeho mateřského společenství. Podle našeho názoru má tento aspekt práce kaplana velmi zásadní podíl na jeho pozitivním působení na odsouzené a je provázán s postpenitenciární péčí.

Další dvě oblasti ve kterých bychom rádi navrhli některá opatření, byly předmětem průzkumu v praktické části této práce.

5.7.1 Spolupráce kaplana s církevním společenstvím

Na základě více než desetileté zkušenosti dobrovolného duchovenského pracovníka, jsme dospěli k poznatku, že působení kaplana – profesionála a jeho vliv na odsouzené by měl být úzce spjat i se členy jeho mateřské církve. Důvodů je několik. Jak jsme již uvedli v teoretické části, komplexní řešení situace odsouzeného člověka – vězně vyžaduje velikou míru odborné zdatnosti ale také prosociální a lidské citění. Kaplanova úloha ve věznici je poměrně širokospektrální a zahrnuje v sobě prvky hned několika odvětví. Kaplan je zčásti pedagogem, zčásti sociálním pracovníkem, zčásti psychologem, někdy může být zpovědníkem, rádcem i otcem. Záleží na okolnostech a na osobnosti jeho klienta, jakou roli kaplan zastává. Přesto, veškerá námaha by byla většinou zbytečná, kdyby neměl kaplan na jedné straně psychickou i fyzickou podporu dalších, byť i laických, „spoluslužebníků“, a na druhé straně, kdyby klient

neměl po propuštění, a nejlépe ještě před ním, pocit kontinuity a určité sounáležitosti s církevním společenstvím. Celá tato problematika je vlastně jakousi penitenciární a postpenitenciární péčí „v křesťanském kabátu“.

Jak dosáhnout propojení všech zmíněných prvků v práci kaplana a v životě jeho klienta, uvedeme v několika konkrétních bodech.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ PRO OPTIMALIZACI PRÁCE KAPLANA:

- 1) seznámit mateřské církevní společenství se smyslem a náplní své práce
- 2) vytipovat a zapojit vhodné členy společenství do dobrovolnické služby (zpočátku může jít jen o napsání dopisu, nebo pomoc při organizování nějaké akce, např. koncert, přednáška)
- 3) vytipovat vhodné klienty pro kontakt s některými členy společenství
- 4) postupně připravovat klienta i společenství na případný kontakt po propuštění
- 5) „doprovázení“ klienta po propuštění
- 6) využívání psychické, fyzické i duchovní podpory ze strany členů mateřského sboru

5.7.2 Spolupráce kaplana s ostatními zaměstnanci Vězeňské služby

Přestože z průzkumu a ověřování předpokladů v praktické části této práce vyplynuly v souvislosti s prací kaplana a ostatních duchovních některé pozitivní výsledky, zjistili jsme také nedostatky v komunikaci mezi kaplanem a např. pracovníky DS nebo vychovateli. Víme, že například při hodnocení výstupů z ověřování předpokladu č. 2, jsme zjistili, že práci kaplana posuzuje jako zbytečnou 22% dotazovaných dozorců, 20% vychovatelů a 8% specialistů. Také při průzkumu a posuzování spolupráce kaplana se zaměstnanci VS v případě posledního bodu průzkumu, vyšlo najevo, že 18% zaměstnanců raději nevyhledává kontakt s kaplanem, pokud nemusí.

Když pomineme problematičnost komunikace členů jednotlivých složek v rámci VT v pracovní době vzhledem ke specifčnosti pracovní náplně jednotlivých pracovníků, vidíme zde prostor pro hledání nových forem komunikace a zlepšení vzájemného pochopení.

Domníváme se , že na nejobecnější platformě stojí za těmito poměrně negativními výsledky malá informovanost především ze strany zaměstnanců VS.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ PRO ZLEPŠENÍ SPOLUPRÁCE KAPLANA S OSTATNÍMI ZAMĚSTNANCI VS:

- 1) více komunikovat s příslušníky DS a vnímat je také jako objekty pastorece
- 2) pokusit se zorganizovat alespoň jednou nebo dvakrát do roka diskusní seminář o smyslu práce duchovního ve VT
- 3) projevovat větší zájem o práci např. vychovatelů a specialistů, případně hledat možnosti konkrétní spolupráce v terapeutické oblasti

5.7.3 Práce kaplana se specifickými odsouzenými

Při ověřování předpokladu č.3 jsme zjistili, že existuje (pravděpodobně ve většině vězeňských zařízení), určité procento odsouzených, kteří by se rádi v některých situacích zkontaktovali s kaplanem, ale nechťejí toto své jednání zveřejnit před spoluvězni. Postup kaplana v takovéto situaci musí být velmi citlivý s ohledem na možnost šikany apod. Rozhodně není na škodu promluvit si například s vychovatelem dotyčného, nebo i s některým ze specialistů, kteří s tímto odsouzeným mají nějaké zkušenosti.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ PRO KOMUNIKACI KAPLANA S ODSOUZENÝMI, KTERÍ NECHTĚJÍ ZÁJEM O KONTAKT S KAPLANEM ZVEŘEJNIT

- 1) pokud kaplan zjistí, že na některém z oddílů je takovýto klient, může se zkusit domluvit s vychovatelem na způsobu možnosti kontaktu.
- 2) pokud je ve vězeňském společenství věřících odsouzený, který má u ostatních spoluvězňů i přesto respekt, je možné použít jej jako „styčného důstojníka“ a pomoci tak druhému klientovi překonat obavy

6 Z Á V Ě R

V předložené práci jsme se pokusili zachytit historické souvislosti, možnosti a formy duchovenské služby v podmínkách českého vězeňství. Snažili jsme se o objasnění a obhájení pozice, kterou má tato služba v současném penitenciárním prostředí s ohledem na její specifické přístupy. Pokládali jsme za důležité, alespoň v omezené míře, popsat a zhodnotit lidské a profesionální vztahy s odsouzenými a ostatními zaměstnanci Vězeňské služby v rámci kaplanské a dobrovolnické činnosti a také předat čtenáři poselství o hlubokém smyslu a užitečnosti všech činností směřujících ke zlepšení osudů odsouzených a posléze propuštěných lidí.

Jsme přesvědčeni, že praktické závěry, které vyplynuly z druhé části práce mohou být aplikovány do reálných podmínek práce s odsouzenými ve věznicích. Přinášíme také myšlenku lepší spolupráce a vzájemného pochopení mezi duchovními a ostatními pracovníky výkonu trestu.

Byli bychom rádi, kdyby tato práce alespoň v malé míře přispěla k diskusi o potřebě a míře duchovenské činnosti ve věznicích a také pomohla k lepšímu pochopení motivací a předpokladů práce kaplana za strany sekulárních spoluzaměstnanců.

Duchovní svým specifickým pojetím práce obohacuje přístup psychologa, pedagoga i ostatních pracovníků o duchovní rozměr. Ten činí život, nejen za mřížemi, plnější, barevnější a vyrovnanější. Duchovní pomáhá podle individuálních schopností a možností odsouzených lépe snášet podmínky výkonu trestu a komplikace spojené s propuštěním a začleněním do svobodné společnosti. Je pro odsouzeného člověka jakýmsi garantem toho, že až bude „bývalým“ vězněm, nemusí zůstat sám a bezradný bez jakékoliv pomoci. Je ale také mementem viny a trestu, který odsouzený za pomoci duchovního přijímá jako nevyhnutelný důsledek svého jednání.

Duchovní ve věznici stojí v čele těch, kteří profesionálně i osobně v každodenní praxi prožívají přesvědčení, že i velké a zdánlivě neřešitelné problémy mohou být překonány dobrou vůlí, vytrvalostí a profesní zdatností. Platí-li tento axiom ve „svobodném světě“, oč více by měl platit za mřížemi. Tam může také přinést naději a víru v to, že je možné žít řádným a smysluplným životem bez porušování zákonů a bez naplňování vlastních potřeb na úkor druhých.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura:

ČERNÍKOVÁ,V., MAKARIUSOVÁ,V. *Úvod do penologie*. Praha: 1997, Sociálně-právní institut Most

ČERNÍKOVÁ,V.,SEDLÁČEK,V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, ISBN 80-7251-104-1

HÁLA,J. *Teorie a praxe vězeňství I*. České Budějovice: JU,1996. 65 s. ISBN 80-7040-235-0

HÁLA,J. *Teorie a praxe vězeňství II*. České Budějovice: JU,1999. 103 s. ISBN 80-7040-376-4

LUPTÁK,O. *Praktická teológia misie medzi väzňami a vychovateľmi väzňov (vzťahy cirkvi a štát)*.In: Zborník z konferencie Evanjelikálnej teológie s medzinárodnou účasťou. Banská Bystrica: 1997. 86 s.

ŘÍČAN,P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002. 325 s. ISBN 80-7178-547-4

SOCHŮREK,J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie I*. Liberec: TU, 2002 93 s. ISBN 80-7083-679-2

Učební texty I. Institut vzdělávání Vězeňské služby České v Brně: 1994

UHLÍK,J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Praha: IVVS ČR. 2006

Ostatní zdroje:

Bible. Český ekumenický překlad. 2. revid. Vydání. Praha: Česká biblická společnost,1999. 1590 s. ISBN 80-85810-28-X

[http:// www.vscr/institut.vscr/clanky/?=35d](http://www.vscr/institut.vscr/clanky/?=35d)

Práva městská království českého a markrabství moravského od M.Pavla Krystyána Koldína – materiál z Kabinetu dokumentace a historie IVVS ČR

8 SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č.1: Vězeňství v Československé republice – rok 1930
- Příloha č.2: Domácí řád pro věznice krajských soudů, §16 – rok 1945
- Příloha č. 3: Domácí řád ženské věznice v řepích – rok 1927
- Příloha č.4: Domácí řád věznice c.k. okresních soudů v Království Českém – rok 1899
- Příloha č. 5: Církve sdružené v ERC
- Příloha č. 6: Dohoda o duchovní službě ve věznicích
- Příloha č. 7: Názvy jednotlivých církví v ČR
- Příloha č. 8: EVP odstavec 29
- Příloha č.9: Dotazník pro odsouzené
- Příloha č. 10: Dotazník pro zaměstnance

**Seznam církví sdružených v Ekumenické radě církví,
na které se vztahuje působnost *Dohody o duchovní službě ve věznicích***

I. ČLENSKÉ CÍRKVE ERC

1. Apoštolská církev
2. Bratrská jednota baptistů
3. Církev bratrská
4. Církev československá husitská
5. Českobratrská církev evangelická
6. Evangelická církev metodistická
7. Evangelická církev a. v. v ČR
8. Jednota bratrská
9. Pravoslavná církev v českých zemích
10. Slezská církev evangelická ausburgského vyznání
11. Starokatolická církev

II. PŘIDRUŽENÉ CÍRKVE

12. Armáda spásy

III. POZOROVATELÉ ERC

13. Anglikánský sbor sv. Klimenta v Praze
14. Církev adventistů sedmého dne
15. Federace židovských náboženských obcí v ČR

P ř í l o h a č. 6

Vězeňská služba České republiky zastoupená jejím generálním ředitelem JUDr. Zdeňkem Karabcem na straně jedné

a

církve sdružené v Ekumenické radě církví České republiky (dále jen "ERC") jako členové a pozorovatelé (příloha) zastoupené předsedou jejího řídicího výboru ThMgr. Pavlem Smetanou

a

Římskokatolická církev zastoupená předsedou České biskupské konference arcibiskupem PhDr. Miloslavem Vlkem na straně druhé (dále jen "smluvní strany" , pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného) uzavírají tuto

DOHODU O DUCHOVNÍ SLUŽBĚ

(dále jen "Dohoda").

Čl. 1

(1) Účelem této Dohody je vytvořit v souladu s právními předpisy 1/ základní podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc Vězeňské služby České republiky (dále jen "Vězeňská služba") a církví a náboženských společností (dále jen "církve") při jejich účasti na nápravě odsouzených ve věznicích nebo v samostatném oddělení vazebních věznic a na duchovní službě obviněným ve vazebních věznicích nebo ve zvláštním oddělení věznic (dále jen "věznice").

(2) Tato Dohoda upravuje pravidla vstupu pověřených osob (Čl. 2 odst. 1) do všech věznic na území České republiky.

1/ Zejména § 9 odst. 2 zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností,

§ 48 zákona č. 59/1969 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů ,

§ 23 a násl. vyhlášky č. 247/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech České republiky,

§ 15 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

(3) Při činnosti podle odstavce 1 jde o

a) konání bohoslužeb,

b) individuální rozhovory, pastorační návštěvy a umožnění individuálního přístupu k náboženským úkonům,

c) vedení studijních skupin k výkladu náboženských textů (biblické hodiny),

d) zajišťování duchovní a náboženské literatury,

e) provádění přednášek a besed, zejména s etickou tematikou,

popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců,
f) podíl na uplatňování speciálních výchovných postupů 2/
g) podíl na přípravě odsouzených k propuštění na svobodu a na sociální práci s odsouzenými,
h) další vhodné formy přispívající k dosažení účelu výkonu odnětí svobody.

Čl. 2

(1) Duchovní službu podle této Dohody vykonávají osoby pověřené jednotlivými církvemi (dále jen "pověřené osoby").

(2) Pověřené osoby mohou do věznice docházet, aniž by k Vězeňské službě byly v pracovněprávním vztahu, nebo mohou ve věznici působit buď v pracovním poměru (zpravidla na částečný pracovní úvazek) anebo na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr (zpravidla dohoda o pracovní činnosti).

Čl. 3

(1) Při Vězeňské službě působí Vězeňská duchovenská péče (dále jen "VDP"), jejímiž členy jsou pověřené osoby.

2/ § 4 odst. 1 vyhlášky č. 247/1992 Sb.

(2) VDP

a) je pověřena pastorační duchovenskou činností ve věznicích a dalších zařízeních,

b) působí na základě spolupráce a vzájemné tolerance církví v ekumenickém duchu pod záštitou ERC.

(3) Výkon duchovní služby koordinuje výbor VDP.

(4) Pokud právní předpisy hovoří o církvích, rozumí se jimi pro účely této Dohody i VDP.

Čl. 4

(1) Pověřené osoby při plnění úkolů ve věznici:

a) prokazují svoji totožnost a oprávnění ke vstupu s uvedením rozsahu pohybu po objektu podle zvláštních předpisů 3/,

b) docházejí do věznice zpravidla dvakrát měsíčně, pokud pracovní smlouva nebo dohoda o pracovní činnosti nestanoví jinak,

c) zachovávají v tajnosti důvěrně sdělené skutečnosti (zpovědní tajemství),

d) dbají na ochranu utajovaných skutečností, pokud s nimi přišli do styku při výkonu pastorační duchovenské činnosti,

e) dodržují právní předpisy a vnitřní předpisy platné pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a respektují vnitřní řád věznice,

f) působí v součinnosti s příslušníky a občanskými pracovníky Vězeňské služby.

(2) Pověřené osoby (odstavec 1) jsou oprávněny zejména:

a) vstupovat do věznic, v nichž konají pastorační duchovenskou činnost a pohybovat se v nich v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy 4/,

b) podílet se vhodnými formami na nápravně výchovné činnosti u odsouzených 5/,

3/ NGR č. 20/1993 o vězeňské strážní při střežení objektů Vězeňské služby České republiky, osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich předvádění (Stráž-1).

4/ Zejména Stráž-1.

5/ § 4 odst. 1 a § 23 písm. F) vyhlášky č. 247/1992 Sb.

c) upozorňovat příslušné služební funkcionáře na eventuelní nedostatky, které brání řádnému výkonu pastorační duchovenské činnosti, popřípadě negativně ovlivňují nápravně výchovnou činnost,

d) požadovat informace o stavu a chování odsouzených, jimž poskytují pastorační duchovenskou činnost 6/,

e) nahlížet do osobních spisů odsouzených, jimž poskytují pastorační duchovenskou činnost, pokud s tím tito odsouzení souhlasí 6/

(3) Pověřené osoby sdružené ve VDP jsou dále oprávněny vstupovat do prostorů oddělení s dohledem a oddělení s dozorem, popřípadě do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem, pokud s tím odsouzení, popřípadě obvinění souhlasí. O vstupu do dalších prostorů věznice rozhoduje její ředitel, který přitom dbá na dodržování právních předpisů 7/.

Čl. 5

(1) Ředitel věznice může zakázat vstup pověřené osobě, jestliže poruší právní předpisy nebo tuto Dohodu.

(2) Proti rozhodnutí ředitele věznice o zákazu vstupu podle odstavce 1 může pověřená osoba podat stížnost, a to do 7 dnů ode dne doručení rozhodnutí. Stížnost se podává generálnímu řediteli Vězeňské služby.

(3) Generální ředitel Vězeňské služby rozhodne o stížnosti po projednání s výborem VDP a vyrozumí stěžovatele nejpozději ve lhůtě do 60 dnů ode dne doručení stížnosti.

Čl. 6

Jednotlivé organizační články Vězeňské služby poskytují pověřeným osobám a výboru VDP na základě návrhu výboru VDP náhradu prokázaných nutných výdajů souvisejících s poskytováním pastorační duchovenské činnosti (zejména jízdné, náklady na poštovné a telefon), pokud takovou činnost nebylo možno zabezpečit v rámci Vězeňské služby (např. odesílání korespondence formou služebních zásilek, vyřizování telefonátů v rámci telefonní sítě Vězeňské služby).

6/ § 26 odst. 1 vyhlášky č. 247/1992 Sb.

7/ Zejména zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Čl. 7

(1) Tato Dohoda se uzavírá na dobu neurčitou.

(2) Tuto Dohodu lze písemně vypovědět s tím, že její platnost skončí uplynutím tří kalendářních měsíců následujících po měsíci, v němž byla výpověď doručena druhé smluvní straně.

Čl. 8

Tato Dohoda nabývá platnosti dnem podpisu smluvními stranami a účinnosti dnem vyhlášení.

V Praze dne 7. ledna 1994

Č.J.: GŘ-635/107/93

Příloha:1

Generální ředitel Předseda řídícího Předseda biskupské

VS ČR: výboru ERC: konference ČR:

JUDr. Zdeněk KARABEC ThDr. Pavel SMETANA PhDr. Miloslav VLK

v.r. v.r. v.r.

Příloha k Dohodě

Seznam církví ERC, na které se vztahuje působnost Dohody

I. Členské církve ERC

1. Církev československá husitská
2. Českobratrská církev evangelická
3. Evangelická církev metodistická
4. Bratrská jednota baptistů
5. Jednota bratrská
6. Církev bratrská
7. Pravoslavná církev v českých zemích
8. Starokatolická církev
9. Slezská církev a.v.

II. Pozorovatelé ERC

10. Církev adventistů s.d.

Sbírka nařízení

generálního ředitele Vězeňské služby ČR

--

Ročník 1994

--

"Dohody

"

Nařízení č. 3

kterým se vyhlašuje Dohoda o duchovní službě

Čl. 1

Podle Čl. 4 písm. c/ RMS č.17/1992, kterým se vydává organizační řád Vězeňské služby České republiky,

a/ vyhlašuji Dohodu o duchovní službě (znění je uvedeno v příloze), a

b/ ukládám ředitelům příslušných organizačních článků Vězeňské služby České republiky zabezpečit ve své působnosti plnění

obsahu Dohody o duchovní službě.

Čl. 2

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

V Praze dne 7. ledna 1994

Č.j.: GŘ- 635/107/93

Generální ředitel

Vězeňské služby ČR:

plk. JUDr. Zdeněk KARABEC

v.r.

Příloha č. 7

Celé názvy jednotlivých církví participujících na vězeňské duchovní službě v abecedním seznamu:

Apoštolská církev	AC
Bratrská jednota baptistů	BJB
Církev adventistů sedmého dne	CASD
Církev bratrská	CB
Církev Československá husitská	CČSH
Československá církev evangelická	ČCE
Evangelická církev metodistická.....	ECM
Pravoslavná církev	PRAV
Římskokatolická církev	CŘK
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	SCEAV

Příloha č. 8

Evropská vězeňská pravidla

Svoboda myšlení, svědomí a víry

29.1 Právo vězňů na svobodu myšlení, svědomí a víry musí být respektováno.

29.2 V rámci možností musí být vězeňský režim zorganizován tak, aby vězni měli možnost praktikovat své náboženství a víru, zúčastňovat se bohoslužeb nebo náboženských setkání konaných schválenými zástupci takových církví nebo náboženských směrů, přijímat soukromé návštěvy takových zástupců církve nebo náboženského vyznání a mít možnost vlastnit knihy a literaturu týkající se jejich náboženství nebo vyznání.

29.3 Vězni nesmí být nuceni, aby praktikovali určité náboženství nebo vyznání, účastnili se bohoslužeb nebo náboženských setkání nebo jiných náboženských aktivit nebo aby přijímali návštěvy zástupců jiných církví nebo náboženského vyznání.

DOTAZNÍK URČENÝ K MAPOVÁNÍ POSTOJŮ ODSOUZENÝCH VE VTOS K PRÁCI
DUCHOVNÍCH VE VĚZNICÍCH A K NÁBOŽENSKÝM AKTIVITÁM OBECNĚ.

V zájmu samotného průzkumu je zajištění absolutní anonymity. Prosím proto všechny, kdo dotazník vyplňují, aby psali pravdivé a upřímné odpovědi i v případě naprosto negativních postojů. Dotazník neobsahuje žádné dotazy týkající se osoby odsouzeného, kromě délky trestu. Tato skutečnost může mít podle našeho názoru vliv na postoje k duchovním aktivitám.

Dotazník je koncipován co nejjednodušší formou, z důvodů úspory vašeho času. Odpovědi zaškrtněte vpravo ve čtvercích, pokud již odpověď napíšete a pak ji budete chtít změnit, původní zaškrtnutý čtverec dejte do kroužku a zaškrtněte nový pro který jste se rozhodli.

Děkujeme za Váš čas

1. Slyšel jsem už někdy v minulosti o Bohu nebo náboženství ?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
2. Máte vlastní zkušenosti s náboženstvím?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
3. Víte, že ve vaší věznici pracuje kaplan?.....	Ano ☐	Ne ☐	
4. Myslíte si, že je ve vězení potřebný?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
5. Myslíte si, že je zbytečný?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
6. Umíte si představit, že bysta kaplana sám vyhledal?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
7. Byl jste někdy na pravidelných setkáních některé náboženské skupiny?.....	Ano ☐	Ne ☐	
8. Chtěl byste se tam někdy zajít podívat?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
9. Víte o někom, komu víra v Boha v životě pomohla?.....	Ano ☐	Ne ☐	
10. Myslíte si, že práce duchovních ve věznicích obecně je užitečná?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
11. Jak dlouhý je váš trest?.....	do 5 let ☐	5-10let ☐	10 let a více ☐

**DOTAZNÍK URČENÝ K MAPOVÁNÍ POSTOJŮ ODSOUZENÝCH VE VTOS K PRÁCI
DUCHOVNÍCH VE VĚZNICÍCH A K NÁBOŽENSKÝM AKTIVITÁM OBECNĚ.**

V zájmu samotného průzkumu je zajištění absolutní anonymity. Prosím proto všechny, kdo dotazník vyplňují, aby psali pravdivé a upřímné odpovědi i v případě naprosto negativních postojů. Dotazník neobsahuje žádné dotazy týkající se osoby odsouzeného, kromě délky trestu. Tato skutečnost může mít podle našeho názoru vliv na postoje k duchovním aktivitám.

Dotazník je koncipován co nejjednodušší formou, z důvodů úspory vašeho času. Odpovědi zaškrtněte vpravo ve čtvercích, pokud již odpověď napíšete a pak ji budete chtít změnit, původní zaškrtnutý čtverec dejte do kroužku a zaškrtněte nový pro který jste se rozhodli.

Děkujeme za Váš čas

1. Slyšel jsem už někdy v minulosti o Bohu nebo náboženství ?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
2. Máte vlastní zkušenosti s náboženstvím?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
3. Víte, že ve vaší věznici pracuje kaplan?.....	Ano ☐	Ne ☐	
4. Myslíte si, že je ve vězení potřebný?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
5. Myslíte si, že je zbytečný?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
6. Umíte si představit, že bysta kaplana sám vyhledal?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
7. Byl jste někdy na pravidelných setkáních některé náboženské skupiny?.....	Ano ☐	Ne ☐	
8. Chtěl byste se tam někdy zajít podívat?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
9. Víte o někom, komu víra v Boha v životě pomohla?.....	Ano ☐	Ne ☐	
10. Myslíte si, že práce duchovních ve věznicích obecně je užitečná?.....	Ano ☐	Ne ☐	Nevím ☐
11. Jak dlouhý je váš trest?.....	do 5 let ☐	5-10let ☐	10 let a více ☐

DOTAZNÍK URČENÝ K MAPOVÁNÍ POSTOJŮ ZAMĚSTNANCŮ K PRÁCI
DUCHOVNÍCH VE VĚZNICÍCH A K NÁBOŽENSKÝM AKTIVITÁM OBECNĚ.

V zájmu samotného průzkumu je zajištění *absolutní anonymity*. Prosím proto všechny, kdo dotazník vyplňují, aby psali pravdivé a upřímné odpovědi i v případě naprosto negativních postojů. Dotazník neobsahuje žádné dotazy týkající se osoby dotazovaného kromě pracovního zařazení.

Dotazník je koncipován co nejjednodušší formou, z důvodů úspory vašeho času. Odpovědi zaškrtněte vlevo ve čtvercích, pokud již odpověď napíšete a pak ji budete chtít změnit, původní zaškrtnutý čtverec dejte do kroužku a zaškrtněte nový pro který jste se rozhodli.

Děkujeme za Váš čas

1. Existence funkce kaplana ve věznici se mi jeví jako:

- A) ☐ smysluplná
- B) ☐ možná ne úplně zbytečná
- C) ☐ zbytečná
- D) ☐ nemám názor

2. Náplň práce kaplana:

- A) ☐ je mi jasná a hodnotím ji jako přínosnou
- B) ☐ je mi jasná, ale nechává mě chladným
- C) ☐ nechápu, ale někdy bych si o tom rád popovídal
- D) ☐ nechápu a je mi to jedno

3. Moje spolupráce s kaplanem

- A) ☐ v důsledku mého pracovního zařazení není žádná
- B) ☐ je dobrá a přínosná
- C) ☐ je běžná jako s kýmkoliv jiným
- D) ☐ nemám příliš chuť ke spolupráci
- E) ☐ když nemusím, nevyhledávám spolupráci s ním
- F) ☐ ignoruji ho

4. Přítomnost ostatních dobrovolných duchovních se mi jeví jako:

- A) ☐ přínosná
- B) ☐ nerozumím jí, ale respektuji
- C) ☐ myslím, že je rušivá a do věznice nepatří
- D) ☐ myslím si, že ze strany odsouzených je zájem o náboženství ryze účelový

5. Víra v životě odsouzeného po propuštění z VTOS

- A) ☐ může přinést ovoce v podobě změny hodnotové orientace
- B) ☐ může nepatrně korigovat jeho postoje
- C) ☐ nic nezmění, protože je to slabá „berlička“
- D) ☐ nic nezmění, protože každý člověk zůstává uvnitř stále stejný

Moje pracovní zařazení :

VĚZEŇSTVÍ
V ČESKOSLOVENSKÉ
REPUBLICE

PRAHA 1936

VYDALO MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI
TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY

Příloha č. 1

stance neb chovance Kč 1445 denně; roku 1929 tento efektivní státní doplatek klesl na Kč 1335.

Kulturní a mravní působnost vězeňskou řídí především učitel, lékař a duchovní, kteří bývají v trestnicích ustanoveni pragmatikálně, kdežto ve věznicích krajských soudů zpravidla smluvně. Jejich společným úkolem jest probuditi svědomí vězňů a vštěpovati jim smysl pro kázeň, práci a mravní odpovědnost. Vedle školního vyučování konají se v neděli a svátky přednášky, také se světelnými obrazy. Každá trestnice i věznice má knihovnu pro vězně; knihovny se stále doplňují. Dobře se osvědčují v jednotlivých trestnicích trestanecké sbory hudební a pěvecké. Pro vězně všech kategorií vydává se týdenní časopis „Noviny“ s přehledem všech významnějších událostí kulturních, hospodářských a politických, s rubrikou zábavnou i s rubrikou „Služby a práce“, ve které se uveřejňují volná místa pracovní k informaci vězňů, kteří mají býti v brzkou propuštění. Účast na bohoslužbě a náboženském vyučování jest povinná jen u mladistvých provinilců. Pravidelné bohoslužby kterékoli uznané konfese zařídí se na státní náklad, je-li zajištěna trvalá účast více než 10 vězňů téže konfese. Lékař má dozor na veškerou ústavní hygienu a koná vězňům občasně populární přednášky. V trestnicích i věznicích se pěstuje tělocvik. Každá trestnice má svou nemocnici, domácí lékárnu a koupelny pro zdravé i nemocné. Zdraví vězňové mají nejméně jednou týdně koupel nohou a nejméně jednou měsíčně koupel celého těla; nemocní trestanci obdrží koupele podle ustanovení lékaře.

Péče o propuštěné trestance. Každá trestnice a věznice krajského soudu má vlastní podpůrný fond, z něhož trestancům při propuštění podle potřeby a chování poskytne přiměřenou podporu. Nemajetní trestanci, kteří nemají nezbytného oděvu, prádla a obuvi, obdrží potřebné věci ze zásob ústavních. — Krom toho je v republice Československé 18 spolků pro péči o propuštěné trestance. Mají celkem asi 8000 členů a poskytují podpory v penězích, šatstvu, nářadí a podle možnosti opatřují také zaměstnání.

DOMÁCÍ ŘÁD

PRO VĚZNICE KRAJSKÝCH SODŮ.

Vydalo ministerstvo spravedlnosti v Praze.
Tiskárna věznic krajského soudu trestního v Praze.

1 9 4 5

Vyučování ženských vězňů děje se odděleně od vězňů mužských.

Vězňové, kteří v samovazbě nebo temnici odpykávali zostření rozsudkové nebo trest disciplinární, jsou po tu dobu z vyučování vyloučeni.

V každé věznici jest knihovna, ze které půjčují se vězňům vhodné knihy k četbě ve volném čase. Vyšetřovancům smějí býti knihy půjčovány jen se svolením vyšetřujícího soudce (předsedy líčení, referenta) a lze jim, jakož i trestancům odsouzeným do vězení povolit i též užívání psacích a kreslicích potřeb.

S vypůjčenými knihami jsou vězňové povinni co nejšetrněji zacházeti a jakékoliv poškození jich nahraditi.

§ 16.

Bohoslužby.

V každé věznici konají se bohoslužby a to katolické pokud možno každou neděli a zasvěcené svátky, jiné podle potřeby a okolností.

Vězňům jest doporučiti, aby se bohoslužeb svého náboženského vyznání jakož i případného náboženského cvičení neb náboženského vyučování s náležitou vážností účastnili; vězeň který se bohoslužeb, náboženského cvičení neb náboženských vyučování účastňovati nechce, ohlásí to vězeňskému úředníku a bude účasti zproštěn.

Zda a kterým vyšetřovancům lze účastňovati se bohoslužeb neb náboženského cvičení, rozhodne prezident krajského soudu po slyšení vyšetřujícího soudce (předsedy líčení, referenta).

§ 17.

Zvláštní ustanovení.

O výkonu trestu zavření a státního vězení platí zvláštní předpisy.

§ 18.

Nakládání s vězni.

S vězni všech kategorií nakládati jest s důkladnou přísností, vždy však též vlídně, klidně, spravedlivě a se stálým humánním zřetelem k účelu vazby.

Chov.

K úřed

Vězňové jsou povinni diti, ke všem úředním osobám (služným) slušně se chovat, váhání a bez odmluvy vyduvodné námitky, smějí přednésti nebo si stěžovat některého představeného, — nebrání-li jim v tom za a hledí mu do očí, dokud n úklonem. Pozdravování dšim denním styku.

Vstoupí-li představený jej vězňové povstáním; ve kračují vězňové nerušeně

Úřední osoby věznice či „paní“ s připojením úř

K

Zejména rozkazů strá uposlechnouti a není mu dotazy při práci neb jinak nebezpečí.

K zam

Poslušností a slušným též vůči zaměstnavatelům, a jejich dílovedoucím zřiz

K dol

V každé cele vazby sp lehlivější vězeň za dohlíž pořádku v cele; ostatní jeho pořádkovým nařízením

DOMÁCÍ ŘÁD

ŽENSKÉ TRESTNICE

V ŘEPÍCH.

Vydalo ministerstvo spravedlnosti v Praze.

Tiskla tiskárna ve věznici zemského trestního soudu v Praze.

1 9 2 7.

Hlavní péče výchovná směřuje jak k potřebnému doplnění všeobecného vzdělání, tak ke probuzení svědomí trestanek, jejich snahy polepšovací a k výchově mravní. Trestanky z oddělení mladistvých jest vyučovati odděleně od trestanek starších.

Trestanky v kárné samovazbě a v temnici jsou na dobu pobytu v nich z vyučování vyloučeny.

V trestnici jest knihovna, ze které půjčují se trestankám vhodné knihy k četbě ve volném čase. S vypůjčenými knihami jsou trestanky povinny co nejšetrněji zacházeti a nahradí jich poškození.

§ 16.

Bohoslužby.

V trestnici konají se pravidelně bohoslužby a náboženská cvičení.

Trestankám jest doporučiti, aby se bohoslužeb svého náboženského vyznání a náboženských cvičení neb vyučování s náležitou vážností účastnily. Vyjímaje trestanky mladistvé, jest trestanky, které z vážných důvodů o to žádají, povinné účasti na bohoslužbách a náboženských cvičeních sprostiti.

§ 17.

Podpůrný fond pro trestanky.

V trestnici jest zřízen podpůrný fond pro trestanky, z něhož správa trestnice poskytuje nuzným a hodným trestankám při jich propuštění přiměřené podpory.

Do podpůrného fondu plynou:

- a) dary a odkazy pro fond určené,
- b) úroky z pracovních odměn,
- c) státní příspěvky,
- d) výtěžek z prodeje věcí prohlášených za propadlé jakož i propadlé částky peněžní (§ 27).

§ 18.

Nakládání s trestankami.

S trestankami jest nakládati s důslednou přísností, vždy však též klidně a spravedlivě a se stálým zřetelem k polepšovacím účelům výkonu trestu.

E-6833

19/4 99.

172

DOMACÍ RÁD

VEZNICE C. K. OKRESNÍCH SOUDŮ

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

V PRAZE 1899.

NAKLADEN PRÁVNÍKA C. K. VŘEŠTILŮ SOUDU ZEMSKÉHO.

PROSTÝ NEJEDNÁK V PRAZE

— 6 —

§ 11.

Povinnost
oznámiti
pokus útěku.

Vězňové mají se každého pokusu o útěk a každého podporování k němu zdržeti a zpozorované přípravy neb úmluvy k útěku ihned přednostovi okresního soudu neb vězeňskému dozorcí oznámiti.

§ 12.

Zakázané
předměty.

Žádný vězeň nesmí mimo předměty, jemu představeným úřadu výslovně dovolené, ničeho jiného u sebe míti.

Zvláště jest všem vězňům zakázáno, míti u sebe peníze, nože, provazy, železné náčiní, hrací karty, kostky, dýmky, sirky, křesadla a podobné věci.

Rovněž jest zakázáno předměty do věznice potajmu zavléci aneb je z ní podloudně vynášeti.

§ 13.

Čištění těla.

Povinností vězňů jest, aby své tělo drželi vždy v čistotě. Denně, jakmile vstanou, mají si obličej a ruce čistě umyti, jakož i vlasy a vousy řádně učesati.

V místnostech vězeňských mají čistotu zachovávat, své šatstvo, obuv, lože, náradí, knihy a nástroje v čistém stavu udržovati a každodenně svoje lože ustlati.

Vězeň jest zodpověden za veškerou škodu a schodek na věcech, jemu odevzdaných.

§ 14.

Služby Boží
nebo jiná
náboženská
cvičení.

Konají-li se ve věznici okresního soudu služby Boží neb jiná náboženská cvičení, mají jim trestanci tohoto vyznání s pobožností obcovati.

Zdali a kterým vězňům, ve vyšetřovací vazbě se nalézajícím, účastenství na vyučování náboženství povoliti jest, má přednosta okresního soudu ve srozumění s vyšetřujícím soudcem rozhoditi.